

Flodr, Miroslav

Věcný rozbor písemností skriptoria

In: Flodr, Miroslav. *Skriptorium olomoucké : k počátkům písařské tvorby v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960, pp. 120-153

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119099>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VĚCNÝ ROZBOR PÍSEMNOSTÍ SKRIPTORIA

Dochované výsledky činnosti olomouckého skriptoria tvoří z hlediska obsahového (a také formálního) dvě velké skupiny písemností:

1. rukopisný materiál,
2. diplomatický materiál.

Situace obsahového zaměření rukopisů se jeví v přehledu takto:

Horologium Olomucense (Theol. Mss. A 144 král. knihovna, Stockholm)

CO 135 Ordines Romanae ecclesiae

CO 202 Ordo de celebrando concilio — Canones conciliorum — Collectio-
nes Burchardi Wormacensis XIII librorum

CO 205 Ivonis Carnotensis Collectio trium partium

CO 98 II Expositio in psalmos

CO 322 Brunonis Carthusiensis Expositio in epistolas Pauli
(zlomek) Passionale

CO 469

Gregorii Magni Moraliū libri I—XXXV

CO 93

CO 98 I Epistolae Bernhardi de Clara valle

CO 24 Homiliarum¹⁾

Nejdříve několik stručných poznámek k charakteristice povahy i hodnoty uvedených děl a jejich rukopisného podání v olomouckém skriptoriu.²⁾

Obsahem rukopisu CO 135, jednoho z nejstarších kodexů skriptoria, jsou Ordines Romanae ecclesiae, tedy liturgické předpisy, zaznamenávající zpravidla provádění základních církevních obřadů, jako je mše, křest, ordinace aj. S prvními takovými předpisy se v hojnějším počtu setkáváme od

1) Detailní popis obsahu srov. v příloze B.

2) Stranou tu zůstanou: olomoucké horologium, jehož rukopis není vzhledem k místu uložení (Stockholm) u nás dostupný, dále rukopis CO 98 II, u něhož se zatím nepodařilo zjistit autora díla, a konečně Passionale, dochované pouze ve zlomku. Vnitřní náplň těchto kodexů je však takové povahy, že nepřihlédnutí k nim v této souvislosti nemůže vážnějším způsobem oslabit vystižení základní tendence celé rukopisné produkce skriptoria.

sklonku 8. stol. Jsou vesměs frankogalského původu. K nim záhy přistupuje (asi od pol. 10. stol.) *Ordo romanus antiquus (vulgatus)*, jehož domácí půdou je rovněž oblast západoevropská. Na základě těchto rozličných řádů vznikají teprve někdy na zlomu 11. a 12. stol. v kuriálním prostředí vlastní *Ordines romani*.³⁾ I v nich se ovšem postupem doby projevuje rozličnost zaměření, takže rukopisné dochování představuje při relativně velmi početném rozšíření sbírek⁴⁾ značnou různorodost.

Olomoucký kodex CO 135, pocházející z 30. let 12. stol., náleží strukturně právě k nově vytvořenému typu sbírky. Je pak jistě pozoruhodné, že se po této stránce v zásadě plně shoduje s vatikánskými kodexy Vat. lat. 1146, 1147 a 1148, které vznikají v 11. stol., a s vídeňským kodexem Vindob. lat. 914 pocházejícím z téhož století.

Rukopis CO 202 přináší velmi zajímavé kanonicko-právní sbírky. Má v podstatě tři části. Prvá obsahuje proceduální ustanovení ke konání synod, druhá kánony koncilů, třetí pak sbírku předpisů, která se titulem označuje jako dílo Burcharda Wormského. Nabízí se zde tak domněnka, zda nemáme před sebou známé *Decretum* tohoto autora.⁵⁾ Vzájemné porovnání obou textů jí však odporuje, i když je zde řada společných míst. Ponecháme-li stranou druhou část našeho kodexu, která je *sui generis*, nacházíme podobné styčné body hned v části první. Textu na fol. 5a kol. b–5b kol. a (*Ut in circuitione episcopi . . .*) a 6a kol. a–7b kol. a odpovídá totiž kapitola 90–94. I knihy Burchardova dekretu. Pokud se týče třetí části (*Collecta Purcardi XIII librorum*), je souvislost takového rázu, že lze náš text označit jako zvláštní redakci Dekretu: I. kniha v CO 202 odpovídá v hrubých rysech I. knize Dekretu,

II	VIII
III	III
IV	IV a část V

3) Srov. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Hrsg. v. Buchberger. Bd. VII. Freiburg i. B. 1935, sl. 767–768 – M. Andrieu, *Les Ordines Romani du haut moyen âge I*. Louvain 1931.

4) Což samo o sobě plyne z potřeby sbírky pro církevní ústavy.

5) *Decretum*, hlavní dílo Burcharda Wormského (965–1025), vzniká někdy na konci prvního desetiletí 11. stol. Velkého rozšíření dosáhlo již během 11. stol. a v době předgratiánské patří k nejužívanějším kanonicko-právním sbírkám, zvláště v německé oblasti. Často z něho byly pořizovány různé výtahy. Srov. M. Manitius, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters II*. München 1923, str. 56n. – P. Fournier, *Études critiques sur le décret de Burchard de Worms*. Nouvelle revue historique de droit français et étranger 34 (1910), str. 41n., 213n., 289n., 564n. – C. G. Mor, *La reazione al „Decretum Burchardi“ in Italia avanti la Riforma Gregoriana*. Studi Gregoriani I (1947), str. 197n. – F. Pelster, *Das Dekret Burchards von Worms in einer Redaktion aus dem Beginn der gregorianischen Reform*. Studi Gregoriani I (1947), str. 321n. – E. Seckel, *Bisher nicht identifizierte Texte im Dekret des Burchard von Worms*. Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters 15 (1959), str. 16n.

V	I
VI	II
VII	XV–XVI
VIII	VI
IX	VII
X	IX
XI	XVII
XII	XVIII
XIII	XIX

Tento strohý přehled by naznačoval, že 20 knih Burchardova Dekretu bylo staženo, t. j. některé knihy byly zcela vypuštěny, z jiných pořízen výtah, do 13 v CO 202. Do jisté míry byl zde vskutku tento postup uplatněn. Na druhé straně nemůžeme přehlédnout případy — a je jich nemálo — kdy text knih v CO 202 je obsažnější, bohatší a některé kapitoly, s nimiž se v Dekretu nesetkáváme. Těchto skutečností si částečně povšiml již Dudík⁶⁾ a přičítal autorství této redakce olomouckému skriptoriu.⁷⁾ Do jaké míry je tato domněnka, zatím ničím nepodložená, oprávněná, lze stěží bezpečně povědět. Dosavadní průzkum a edice kanonicko-právních sbírek jsou totiž takového rázu, že jakékoliv podobné závěry by byly předčasné a spíše škodlivé než užitečné. K opatrnosti tu vybízí ostatně i sama okolnost, že by to byl v olomouckém skriptoriu jediný případ, kde by byl patrný tvůrčí přístup k rukopisu. Uvážíme-li zaměření a povahu práce skriptoria na úseku rukopisném, dále to, že CO je jedním z nejstarších zde napsaných kodexů, a konečně i celou situaci v olomoucké kapitule té doby, vzniknou v nás při nejmenším vážné pochybnosti. Nechme však podobné úvahy stranou. Další průzkum a detailnější pozornost k této otázce (než jí může být věnována zde) přinese zajisté vyjasnění. Jisté je zatím tolik, že kolekce kanonických sbírek CO 202 vychází převážně z Burchardova díla a nejspíše prací 11. stol. Závislostí na Burchardově díle je dána i základní tendence našich textů. Zcela jasně zdůrazňuje vedoucí postavení papežské kurie a církve. Tomuto programu, který se pohybuje v hlavních intencích usilování reformní církevní strany a pro nějž také Dekretum dosáhlo v těchto kruzích značného rozšíření během 11. a 12. stol., přizpůsobuje předpisy a požadavky v dílčích úsecích.

Zvlášť významné místo mezi produkty skriptoria zaujímá rukopis CO 205, obsahující tzv. *Collectio trium partium* (*Tripartita*). Autorství této sbírky je dnes takřka obecně přičítáno jednomu z největších kano-

6) *Zwei Handschriften aus der Bibliothek des Domkapitels zu Olmütz. d'Elvert Schriften der hist.-statistischen Sektion XIV* (Brünn 1865), str. 389.

7) Po něm opakovali tuto myšlenku i novější badatelé. Srov. M. Zemek, *Z bohatství olomouckých rukopisů*. Sb. SLUKO, oddíl B I (1951–1953), str. 137.

nistů předgratiánského období Ivonovi z Chartres (1040–1116).⁸⁾ Spolu s Anselmem z Canterbury, spolužákem z theologických studií u Lanfranca, patří k nejpřednějším církevním osobnostem sklonku 11. a počátku 12. stol. Sehrál důležitou úlohu v četných sporech mezi papežskou kurií na straně jedné a francouzským králem či duchovenstvem na straně druhé. Jeho činnost se rozvíjí hlavně od r. 1090, kdy se přičiněním Urbana II. stal chartreským biskupem. Charakteristickým rysem jeho projevů a vystoupení v různých sporech je určitá smířlivá tendence, v zásadě se však jeví jako rozhodný stoupenec nadřazenosti duchovní moci nad světskou. Ač vzdělán původně ve svobodných uměních, filosofii a teologii, věnuje se nakonec cele studiu kanonického práva. Je zde autorem tří obsáhlých sbírek — Panormia, Decretum, Tripartita — vzniklých v 90. letech 11. stol., z nichž zvláštního rozšíření a obliby dosáhlo Decretum, nahrazující dosud užívané stejnojmenné dílo Burcharda Wormského. Ivonovo dílo předčí dřívější práce tohoto druhu především po stránce methodické. Vyznačuje se pokusy o konkordanci odporujících si textů, odtud plynoucím úsilím o systematické zvládnutí veškeré látky a zřením k dogmatické stránce věci.⁹⁾ Tento nový přístup k zpracování materiálu, vyvolaný v život potřebami rušné doby sklonku 11. stol., plně politických a ideologických bojů mezi reformní stranou papežskou a opačným táborem, proniká nejdříve do theologie a odtud do oblasti kanonického práva. Sem především zásluhou Ivona z Chartres.

Všechny tři sbírky mají mezi sebou úzkou spojitost. Jedna čerpá z druhé a je současně pramenem pro další. Tripartita, jejíž text přináší náš kodex, sestává skladebně ze dvou odlišných celků — A a B.¹⁰⁾ Liší se mezi sebou věcnou náplní i původem, kdežto sbírka A, obsahující jednak dekretály papežů, jednak kánony koncilů, je starší než Ivonovo Dekretum, kterému byla pramenem, představuje sbírka B pouhý výťah z tohoto díla. Je tudíž mladšího data. Z toho ovšem plyne, že ke spojení obou sbírek v podobě Tripartity — a to tak, že A tvoří její první dvě části, B pak závěrečnou třetí část — dochází až někdy po r. 1095.

O rukopisném rozšíření Ivonovy Tripartity ve 12. stol. nelze ještě formulovat definitivní závěry. Situace je zatím taková:

⁸⁾ O Ivonovi srov. zvláště M. Manitius, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*. Bd. III, str. 96n. a M. Grabmann, *Die Geschichte der scholastischen Methode*. Berlin 1957, str. 240n. Pokud se týče Ivonova autorství Tripartity, má zde zásadní význam obsáhlá studie P. Fourniera, *Les collections canoniques attribuées a Yves de Chartres*. Bibliothèque de l'école des Chartes LVII (1896), str. 645n., LVIII (1897), str. 26n., 293n., 410n., 624n. U některých badatelů pozorujeme v tomto směru jistou zdrženlivost; tak např. Manitius, l. c., str. 98, myslí spíše na Ivonovo okolí než na něho samého.

⁹⁾ Grabmann, l. c., str. 241.

¹⁰⁾ Srov. zvláště Fournier, l. c., 1896, str. 649.

Paříž, Bibl. nat. Lat. 3858
Paříž, Bibl. nat. Lat. 3858 A
Paříž, Bibl. nat. Lat. 3858 B
Paříž, Bibl. nat. Lat. 4282
Paříž, Bibl. nat. Lat. 13 656
Bibl. publique d'Alençon ms. n° 135
Vatikán Regin. lat. 973
Berlín, Král. knih. 197
Admont, klášterní knih. n° 162
Lambach, klášterní knih. n° 107
Vídeň, Nat. Bibl. Theolog. n° 335 (neúplná)
Wolfenbüttel ms. 207
Hnězdno, kapitulní knih.
Krakov, kapitulní knihovna
Olomouc, kapitulní knihovna¹¹⁾

Na základě osudů těchto rukopisů můžeme vymezit v podstatě tři velké oblasti, v nichž sbírka nalezla ve 12. stol. zvláštní oblibu: Francie, na jihu Bavorsko a Rakousko a na východě Morava a Polsko. Přihlížíme-li k propapežské tendenci Ivonova díla, je toto rozmístění jistě příznačné. Bude ovšem teprve úkolem dalšího zkoumání objasnit všechny odtud plynoucí problémy. Zatím nevíme takřka nic bližšího o době a okolnostech vzniku jednotlivých rukopisů. Lze jen zcela obecně konstatovat, že většina z nich vzniká ve francouzských skriptoriích.¹²⁾ Olomoucký rukopis CO 205 patří k nejstarším kusům, neboť vzniká někdy v 30. letech 12. stol. prací domácího skriptoria. V zásadě vykazuje shodnou skladbu jako ostatní rukopisy. Dílčích textových odchylek¹³⁾ bude možno využít teprve po kritickém vydání Tripartity.¹⁴⁾ Snad se potom konkrétněji naznačí i cesta, kterou by byla získána potřebná předloha.

Autorem výkladu Pavlových listů — CO 322 — je Bruno (1032–1101), zakladatel kartuziánského řádu. Jako spisovatel či dokonce theoretik nebyl významnou osobností.¹⁵⁾ Jeho výklad Pavlových listů (podobně jako žalmů) je pouze jedním z mnoha takových pokusů, pro nás zde pozoruhodný nejvýše tím, že jde o dílo nové a vycházející z pera rozhodného stoupence reformního směru.

11) Srov. Fournier, l. c. 1896, str. 646n. — W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*. Kraków 1951, str. 320n.

12) Srov. literaturu, uvedenou u Fourniera, l. c., 1896, str. 646n. Francouzského původu jsou podle názoru W. Semkowicze, l. c., str. 322, rukopisy krakovský a hnězdenský.

13) Srov. popis rukopisu v příloze B.

14) Text Tripartity nebyl dosud jako jediný z Ivonových prací vůbec publikován.

15) Kromě zmíněného díla je ještě autorem komentáře k žalmům. Srov. *Lexikon für Theologie und Kirche*. Bd. II. Freiburg i. B. 1931, sl. 593.

Moralium (in Iob) libri I—XXXV Řehoře Vel. (540—604), representované zde dvousvazkovým podáním (CO 469, CO 93), náleží sice k dílům staršího data, současně však patří k těm, které ve středověku byly velmi rozšířeny a staly se podkladem četných dalších kompilací. Řehořův komentář knihy Job je totiž zaměřen převážně na alegorický a morální výklad a představuje tak jakési kompendium středověké církevní morálky.¹⁶⁾

Rukopis CO 98 I představuje výbor korespondence Bernarda z Clairvaux (1090—1153). O významu Bernardovy osobnosti není zde zajisté třeba obšírných výkladů. Rozhodující vliv tohoto muže na politiku církve v 1. pol. 12. stol. a jeho horlivé veřejné působení v duchu reformního procírkevního proudu je dostatečně známo. Byl neustále v úzkém styku s králi a knížaty, vybízel, napomínal i radil papeži, biskupům, opatům, klášterům atp. Mnohé z toho se dalo písemnou cestou a zůstalo tak trvale zachyceno. V Bernardových listech je tak uložena řada praktických návrhů i theoretických závěrů, jak je bylo nutno v zájmu církve formulovat v jednotlivých konkrétních případech. V tom směru se Bernardovy listy řadí plným právem po bok jeho ostatním ryze theoretickým spisům a jsou pro nás cenným pramenem. Hodnotu Bernardovy korespondence, zvláště pro řešení praktických, tehdy obecně aktuálních otázek, si dobře uvědomovaly současné církevní kruhy. Ještě za Bernardova života dochází k porušení několika redakcí výborů z jeho korespondence, která se v četných opisech rychle rozšiřují po celé západoevropské oblasti.¹⁷⁾ Nejstarší z nich, poměrně dosti jednotná, která vzniká někdy v polovině 40. let 12. stol., je dosud známa v 6 rukopisech 12. stol.¹⁸⁾ Pocházejí vesměs z území Bavorska a Rakouska. Právě k této skupině náleží skladebně též náš rukopis CO 98 I. Vzniká v olomouckém skriptoriu někdy v polovině 12. stol. a představuje tak vůbec jeden z nejstarších dochovaných opisů.¹⁹⁾

Kodex CO 24 je homiliář, obsahující 91 kázání, určených většinou pro nedělní a sváteční příležitosti.²⁰⁾ O jejich původu vládla v naší literatuře dosti značná nejistota²¹⁾ a jejich vznik byl nejednou spojován se jménem

16) Srov. Manitius, l. c., Bd. I, str. 97. — A. Ebert, *Geschichte der christlich-lateinischen Literatur von ihren Anfängen bis zum Zeitalter Karls des Großen I.* Leipzig 1874, str. 523n. Kritické vydání díla s přihlédnutím k veškerému rukopisnému dochování chybí. Nelze tak ani zhruba stanovit místo našeho kodexu a hodnotu jeho textového podání.

17) O Bernardovi a jeho díle srov. nejnověji J. Leclercq, *Études sur saint Bernard et le texte de ses écrits. Analecta sacri Ordinis Cisterciensis IX* (1953), fasc. 1—2. Bernardovy korespondence se tu bezprostředně dotýká III. kap., str. 83n.

18) Srov. Leclercq, l. c., str. 88.

19) Má některé textové odchylky, které však za daného stavu nelze zatím posoudit. Více tu ukáže připravovaná kritická edice Bernardovy korespondence.

20) Početně stojí dále v popředí projevy ke kléru, k řeholníkům, exegetická kázání atd.

21) Srov. B. Dudík, *Allgemeine Geschichte Mährens IV*, str. 390, pozn. 1. — Týž, *Handschriften der Bibliothek des Metropolitankapitels zu Olmütz. Archivalische Zeitschrift V*,

Jindřicha Zdíka. Nahlédnutí do Migneovy Patrologie nás však záhy vyvede z podobných předpokladů. Valná část kázání (53) je zde totiž označena jménem tourského arcibiskupa Hildeberta de Lavardin (1056–1133), ojedinelé kusy pak pocházejí od Ivona z Chartres (6) a Anselma z Canterbury (1), zbývající počet nelze touto cestou bezpečně identifikovat. Novější bádání²²⁾ však tento obraz poněkud pozměňuje. Především konstatuje, že Hildebertovi je neprávem přisuzováno autorství uvedených kázání. Skutečným původcem je totiž Gaufridus Babion, původně scholastik z Angers, kterého Bonnes ztotožňuje s Gaufridem de Loroux. K jeho osobě se v našem kodexu poji kromě zmíněných Hildebertových kázání ještě další kusy, takže celkový počet dosahuje zatím čísla 62. U řady dalších kázání lze se značnou pravděpodobností počítat rovněž s jeho autorstvím. Ze skladby našeho rukopisu je ovšem patrné, že nemáme před sebou Babionovo dílo v jeho původní podobě (kterou ovšem dnes ještě neznáme a nemáme ani možnost s úspěchem rekonstruovat).²³⁾ Jde o zvláštní redakci, v níž k jádru Babionových kázání byla připojena některá další od jiných autorů. Odkud byla takto upravená předloha získána do Olomouce, nelze zatím říci. Je sice pravda, že rukopisy, obsahující Babionova kázání (dosud více než 70), byly rozšířeny především ve Francii (54) a v Anglii (13) a jen nepatrně v ostatní Evropě (Německo 2, Švýcarsko 1, Itálie 1). Nehledě však k tomu, že výzkum v tomto směru zdaleka není u konce, a může tudíž přinést jisté změny dosavadního stavu, je třeba zkoumat rozšíření naší redakce, resp. jiných jí blízkých, na jejichž základě nejspíše mohla vzniknout. Půda je zde více než labilní a celá otázka zůstává otevřená. Zatím lze bezpečně konstatovat jen tolik, že náš rukopis vzniká kolem pol. 12. stol. v olomouckém skriptoriu. S produkty skriptoria pak spojuje homiliář i sama jeho vnitřní náplň a zá-

str. 130. — E. Ott, Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters. Zeitschrift d. Savigny-Stiftung. Bd. 34 (1913), Kan. Abt. III, str. 34. — F. Graus, Dějiny venkovského lidu v době předhusitské I. Praha 1953, str. 82. — A. Škarka, Nástin dějin české slovesnosti v obdobích před rozkladem feudalismu I. (Učebné texty vysokých škol — KU, fakulta filosofická.) Praha 1955, str. 40.

22) B. Haureau, Notices sur les sermons, attribuées à Hildebert de Lavardin. Notices et extraits de quelques manuscrits latins de la Bibliothèque Nationale de Paris XXXI, 2 (1886), XXXII, 2 (1888). — Týž, Notices et extraits de quelques manuscrits latins de la Bibliothèque Nationale de Paris sv. I.–IV., Paris 1890–1893. — J. P. Bonnes, Un de plus grands prédicateurs du XIIème siècle Geoffroy de Loroux dit Geoffroy Babion. Revue bénédictine 52 (1945), str. 174n. Detailní kritický rozbor našeho homiliáře podává v tomto smyslu rukopisná práce J. Bištrického, K tak zvanému Zdikovu homiliáři, která mi byla laskavostí autora zapůjčena k nahlédnutí.

23) Stejně tak zůstává nevyjasněna otázka doby vzniku a účelu této sbírky. V dané souvislosti je třeba si uvědomit, že Babion umírá r. 1158, olomoucký rukopis pak vzniká kolem poloviny 12. stol.

kladní tendence, která je ve smyslu církevního reformního směru silně výbojná.

Rukopisná produkce olomouckého skriptoria je pozoruhodná již svou obsáhlostí. Během relativně krátkého období, které představují 30. a 40. léta 12. stol., vzniká tu více než 10 rukopisů převážně velkého rozsahu. Tak alespoň svědčí stav dochovaného materiálu. Můžeme však celkem oprávněně předpokládat, že původní počet děl vzešlých z této dílny byl větší. Jen zcela náhodně jsme za pomoci drobného zlomku (u CO 408) zpravení o někdejší, zřejmě dosti obsáhlém pasionálu. Mohou zde však být ještě další případy, kdy i takové stopy chybějí. Rovněž průzkum jiných, zejména zahraničních knihoven, není proveden v takové míře, aby případné přírůstky i z této strany byly předem vylučovány. Opět jen nahodile Dudíkem zjištěný rukopis olomouckého horologia může tu být názorným příkladem. Je tu však ještě jiná okolnost. V přehledu olomoucké rukopisné látky jistě právem postrádáme základní kodexy liturgické povahy. O jejich někdejší existenci nebude žádných pochyb. Prostředí, které si dokázalo obstarat početnou řadu namnoze v té době ne zcela běžných kodexů, bylo zajisté dobře vybaveno i pomůckami tohoto druhu. Případné podivení nad tím, že se hned nedochoval celý tento soubor, nebylo by zde tak dalece oprávněnou námitkou. Je přece známo, že právě tyto kodexy vzhledem k svému častému, možno říci každodennímu užívání, měly mnohem kratší životnost, byly jako opotřebované odstraňovány a nahrazovány novými.²⁴⁾ Vhodnější již by bylo poukázat tu na možnost, že nově zřízený biskupský kostel a kapitula tu vystačily s rukopisy převzatými od svých předchůdců.²⁵⁾ Ovšem ani tyto rukopisy nemáme dochovány,²⁶⁾ a tak místo alespoň náznaku vysvětlení získáváme do našich úvah jen další neznámou. Buď jak buď, v každém případě zůstává předpoklad větší obsáhlosti látky, než jak se nám dnes dochovala, docela reálným.

Nadále však musíme vycházet pouze z látky, kterou dnes máme k dispozici. Tato okolnost nezkrleslí podstatným způsobem původní obraz charakteru a zaměření činnosti skriptoria. Dochované rukopisy tvoří převážnou část někdejší sbírky a nepochybně představují její cennější oddíl. Charakteristické rysy souboru olomouckých rukopisů jsou:

²⁴⁾ Tyto druhy rukopisů jsou nejproměnlivější složkou středověkých knihoven. Kromě naznačených okolností, které byly nesporně rozhodující povahy, působila zde i skutečnost, že šlo o kodexy užívané širším okruhem lidí, kterým text, psaný starým, odlišným písmem a též zkratkovým vybavením, nebyl běžně čitelný. Mohli jsme při rozboru některých rukopisů zaznamenat, že hlavně z těchto důvodů byla v novější době přepisována potřebná, avšak v knihovně již z dřívější doby dostupná díla.

²⁵⁾ Počet těchto kodexů nebyl jistě vzhledem k malému rozsahu a významu staré kapituly veliký a již z toho důvodu nemohl novým, na podstatně širším základě budovaným institucím dostačovat.

²⁶⁾ Snad jedním z nich je dnešní kodex CO 584. Srov. kap. III.

- a) většina rukopisů obsahuje díla základní povahy,
- b) vesměs jde o díla nových, takřka současných autorů,
- c) autoři těchto děl vystupují jak v nich samých, tak v praktickém životě jako rozhodní stoupeneci reformního církevního programu, jak byl formulován církevními kruhy v 2. pol. 11. a na počátku 12. stol.

Z rozboru celé rukopisné látky dostatečně vyplynula skutečnost, že veškerá produkce je zde výsledkem uvědomělého, systematického úsilí olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Znovu si tu musíme uvědomit, že Jindřich Zdík při svém nastoupení na biskupský stolec olomoucký přejímal dědictví, které svým stavem naprosto nevyhovovalo a nedostačovalo k jeho snaze povznést biskupství a v konečné fázi celou českou církev na vlivného činitele v českém státě. Viděli jsme již, jakými způsoby usiloval Zdík o dovršení tohoto cíle v jednotlivých oblastech. Písemný materiál, dnes známý a pocházející z činnosti olomouckého prostředí v jeho době, nese rovněž všechny znaky tohoto úsilí a záměru. To platí stejnou měrou o materiálu diplomatickém jako rukopisném. Staré olomoucké biskupství a kapitula jistě množstvím rukopisů neoplývaly. To, co zde bylo, nevyhovovalo svým rozsahem a zejména pak svou povahou. Obsahová náplň nově získaných rukopisů jasně ukazuje tendenci celého snažení. Především byly opatřeny nezbytné rukopisy pro liturgické účely. Z nich známe pouze některé. Je to známé olomoucké horologium, svým provedením nejkrásnější výtvar, pasionál, dochovaný jen v podobě malého zlomku, a homiliář. Dále to byla díla umožňující domácím duchovním porozumění biblickým textům a sloužící tak základnímu jejich vzdělání. Konkrétně jde o kodexy CO 98 II, CO 322, CO 469 a CO 93. Konečně se Zdík postaral o práce, které se měly uplatnit jako pomůcka při řešení organizačních a vůbec praktických vnitřních i vnějších záležitostí (CO 135, CO 202, CO 205, též CO 98 I). Jako stoupenec a uskutečňovatel reformního programu církve měl zájem na tom, aby se teoretický růst i praktická činnost podřízené mu instituce a jejích členů pohybovala právě v jeho mezích. Nespokojil se tudíž obstaráním jakýchkoli spisů, nýbrž těch, které svým pojetím odpovídaly jeho stanovisku, i když to byla cesta mnohem svízelnější. Prakticky to totiž znamenalo obrátit se k dílům teprve nedávno vzniklým, jejichž rukopisné rozšíření bylo teprve ve svých počátcích a jednotlivé exempláře těžko dostupné. Vždyť v některých případech, jako je např. CO 98 I nebo CO 24, dělí vznik vlastního díla a jeho olomouckého opisu pouze několik málo let. Jestliže přesto Zdíkova snaha dosáhla žádoucího cíle, stalo se tak jen díky jeho četným, hlavně osobním stykům s významnými církevními kruhy v západní Evropě. Víme bezpečně, že olomoucké rukopisy těchto prací jsou olomouckého původu. V této souvislosti by nás pak zajímala otázka, odkud konkrétně získával Zdík žádoucí předlohy. Za dnešního stavu kritického zvládnutí sře-

dověké literatury, zvláště církevní, nemůžeme však dosáhnout ještě žádoucího vysvětlení. U některých děl by mohl krátký časový odstup mezi jejich vznikem a olomouckým opisem vést k domněnce, že předloha byla vypůjčena přímo z místa autorova působiště. Avšak právě takové případy, jako je např. CO 98 I, ukazují spíše na místo v blízkém sousedství českého státu (Bavorsko, Rakousko). I když nebudeme zásadně vylučovat možnost původu předloh i ze vzdálenějších oblastí, zdá se přece jen pravděpodobnější druhá z uvedených eventualit. To tím spíše, že právě a jen v těchto krajinách (záp. a jižní sousedství českých zemí) máme doložen Zdíkův zahraniční pobyt a styk.²⁷⁾ Zdíkovou zásluhou a prací olomouckého skriptoria získal olomoucký kostel takové knižní vybavení, jakým se mohla vykázat jen málokterá církevní instituce, a to nejen u nás, nýbrž i v cizině.

Ovšem je zde ještě problém zásadní povahy. Dovedeme dnes již celkem jasně vysvětlit základní okolnosti a příčiny vzniku jednotlivých kodexů. Nejde však jen o toto zjištění či konstatování pozoruhodné skladby olomouckého souboru rukopisů. Chtěli bychom též vědět, jak dalece vešla myšlenková náplň pořízených knih do praktického života instituce, jíž byla určena. Vzhledem k tomu, že obsah děl byl v podstatě v souladu s celým současným zaměřením olomouckého prostředí, čili jinak, že sám vznik těchto děl v olomouckém prostředí byl vyvolán potřebami praxe, mohli bychom předpokládat, že většina ustanovení, názorů a předpisů stala se zde postupem doby běžnou. Při posuzování těchto okolností je však třeba obezřetného postupu a jisté zdrženlivosti.²⁸⁾ Mechanický výklad ve smyslu naznačených úvah by tu mohl vést k velmi zkreslenému obrazu. Od theoretických požadavků k jejich praktickému uplatnění nebývá vždy přímá cesta a nejinak tomu bylo v mnohém i zde. Např. na jedné straně víme, jaké požadavky na způsob života a úroveň olomouckých duchovních byly kladeny jednak Zdíkem, hlavním uskutečňovatelem celého snažení, jednak formulovány v samých spisech vzniklých ve skriptoriu, avšak na druhé straně je nám znám neuspokojivý stav, který v tomto směru vládl v olomouckém prostředí ještě ve 40. letech.²⁹⁾

Byl-li mezi předpoklady a skutečností nemalý rozbor v takových základních věcech, nejinak tomu asi bylo i v jiných oblastech. Zaváděné novoty (a o ty tu jde) se nutně střetávaly s dosavadními zvyklostmi. Čím pronikavější byly takové změny a čím širšího okruhu osob se dotýkaly, tím ne-

27) Srov. výše kap. I.

28) Svědectví jiného materiálu nejsou taková, aby nám tu poskytla žádoucí vysvětlení. I když bychom zde uváděli Zdíkovu úpravu řádu svěcení kněžstva (CDB I, č. 163) v souvislost s předpisy CO 202 či CO 205, stále zde bude otázka, do jaké míry tak činil na podkladě těchto textů, či zda tu využil svých praktických poznatků z cizích oblastí.

29) Srov. výše kap. I.

snadnější a méně pravděpodobná v krátké době byla jejich realizace. Celkem snadno uskutečňoval Zdik některé úpravy liturgické, které byly jen vnějšího rázu. Potíže a menší úspěch měl však již tam, kde se dotkl životního stylu kněží, ačkoliv šlo o osoby jemu naprosto podřízené. Na rozhodný odpor pak musel narazit zejména tam, kde se požadované změny pohybovaly již v oblasti institucionálních prvků a dostávaly se do styku se zvyklostmi společnosti, stojící mimo církve a proti ní. Ačkoliv i zde dosáhl Zdik díky podpoře knížecího dvora nemalých úspěchů, přece je nutné rovněž počítat s omezenými možnostmi.

Na druhé straně je pak otázka, co vůbec bylo z ustanovení a myšlenek získaných děl vzato v úvahu k prosazování. Mnohá díla stavěla na konkrétních, českému prostředí zcela cizích podmínkách a Zdik, přestože důsledně sledoval nejen povznesení moci a významu české církve, nýbrž i její přizpůsobení západním vzorům, byl jinak natolik reálným politikem, že jistě dovedl rozpoznat vhodnost požadavku i zralost situace. Tyto skutečnosti je třeba mít na mysli při posuzování uplatnění olomouckých rukopisů v praxi. Konkrétní svědectví jiného materiálu tu nemáme, a tak za daného stavu zbývají toliko možnosti v rámci přednesených úvah.

K nejhodnotnějším výsledkům činnosti olomouckého skriptoria náleží nepochybně diplomatický materiál. Příčin je několik. Především tento druh písemností představuje dílo samostatné a do značné míry původní, pokud lze ovšem v takových případech mluvit o původnosti vůbec a ve středověku zvláště. U rukopisů šlo o práce cele přeжатé. Jediné, co jsme mohli kromě ryze technické stránky (opisování, výzdoba knih atp.) zdůraznit jako vlastní podíl olomouckého prostředí, byl výběr látky. U diplomatického materiálu sama povaha věci nutila původce již k samostatné tvorbě. Je důležité, že se tato tvůrčí činnost uplatňuje na poli diplomatickém, tedy právě v oblasti, která jednak přesahuje okruh čistě církevních záležitostí, jednak stojí v 1. pol. 12. stol. u nás na prvních vývojových stupních. Nebudeme zajisté spojovat počátky české listiny teprve s působností olomouckého skriptoria, přestože se odtud dochovaly v podstatě nejstarší originály našich listin. V této době je listina v českých zemích již známou a také užívanou institucí. Avšak pro tehdejší poměry nevšední rozsah diplomatické činnosti nás nutí, abychom jako přínos skriptoria pro rozvoj české listiny vytkli jeho úsilí nahradit dosavadní sporadičnost v užívání listiny soustavností.

Listinný materiál olomoucký budil svou obsáhlostí, starobylostí, okolnostmi svého vzniku a jistou zvláštností formální i vnitřní stavby živý

zájem historického bádání.³⁰⁾ Již v první polovině minulého století vychází u příležitosti 700letého výročí přenesení biskupského sídla v Olomouci studie Richtrova, věnovaná rozboru dvou nejstarších, v originále dochovaných listin Jindřicha Zdíka.³¹⁾ Richter se zaměřil hlavně na obsahovou stránku obou listin, povšiml si však i jejich diplomatických vlastností. Mnohé z výsledků, k nimž tu dospěl, udržely se v platnosti až dodnes, a to i po studiu Friedrichově a Hrubého. Richter jako první poukázal na to, že listiny vznikly současně, prací jedné osoby a že výčet statků v č. 115 byl napsán jiným písařem patrně v pozdější době. Připomenul také, že vnější úprava těchto písemností se blíží v mnohém listinám německého prostředí.³²⁾ Friedrich se ve svém kodexu ku podivu spokojil s Richtrovými závěry. Jeho postoj je tím podivnější, že byl jediný z badatelů, který se blíže seznámil s veškerým písemným materiálem olomoucké provenience, tedy i s rukopisy, a přitom některým památkám věnoval přímo speciální pozornost z paleografického hlediska.³³⁾ Ovšem na druhé straně Friedrichovy spolehlivé přetisky listin a listů s kritickým aparátem teprve vytvořily reálné předpoklady k diplomatickému studiu. V tom byl Friedrichův podstatný přínos. Umožnil do značné míry V. Hrubému proniknout hlouběji do problematiky olomouckých listin. Hrubého detailní rozbor diplomatické činnosti olomouckého prostředí je v dosavadní literatuře našeho prostředí nejobsáhlejší a zaujímá podstatnou část jeho Tří studií.³⁴⁾ Hrubý se zde nejen snažil objasnit otázky vzniku a vzájemných souvislostí jednotlivých listin, ale pokusil se též zařadit diplomatickou působnost olomouckého prostředí, především pak Jindřicha Zdíka, do procesu vzniku a vývoje české listiny.³⁵⁾

30) V následujícím stručném přehledu jsou jmenovitě uvedeny pouze ty práce, které jsou zaměřeny na diplomatický rozbor listin. Ostatní studie, resp. zmínky o olomouckých listinách v jinak zaměřených pojednáních jsou zachyceny na příslušných místech.

31) F. X. Richter, *Die ältesten Original-Urkunden der Olmützer Erzbischöflichen Kirche...* Olmütz 1831. Při této příležitosti vznikla patrně i latinsky psaná „*Commentatio in duos venerandi Henrici Zdikonis VII. Olomucensium episcopi codicillos, quos ex vetusto metropolitanae ecclesiae Olomucenae tabulario in lucem edidit Joannes Josephus ex liberis baronibus de Buol*“, dochovaná pouze v rukopise v kapitulním archivu olomouckém. Zabývá se otázkou písaře („*De scriptore utriusque codicilli*“), písma („*De horum codicillorum palaeographia*“) a pečetí („*De sphragistica horum codicillorum*“) obou Zdíkových listin. Z jednotlivých postřehů třeba tu zvláště zaznamenat Buolovu domněnku, že listiny jsou přímo dílem Jindřicha Zdíka; tato myšlenka se nám vrací (ovšem již na pevnějším základě) v pozdějších pracích. O Buolovi srov. výše v II. kap.

32) Richter, l. c., str. 6.

33) *Památky umění písařského v Čechách a na Moravě*. Praha 1904, str. 1n.

34) Tři studie k české diplomacii. Z rukopisu připravil k tisku J. Šebánek. Brno 1936. Olomouckým listinám je věnována pozornost v I. kapitole, zvl. od str. 27, a v druhé kapitole str. 127n.

35) Zdíkův přínos v tomto směru podtrhuje i nejnovější studie Z. Fialy, *K počátkům listin v Čechách*. Historický sborník I. (1953), str. 27n., vysvětlující biskupovo snažení

V pojetí Hrubého se jeví diplomatická činnost skriptoria podstatně ob-
sáhleji, než jak ukazuje materiál v Olomouci dochovaný, resp. týkající se
výslovně olomouckého biskupství a kapituly. Hrubý k tomuto souboru při-
řadil všechny další listiny, u jejichž vzniku předpokládal aktivní účast
tohoto prostředí. Při tom, jak již zdůrazněno, spojoval tento jev s osobou
Jindřicha Zdíka, kterého považoval při nejmenším za hlavního iniciátora.
Konkrétně měl tu na mysli tyto písemnosti:

1. (po 1131 června 30.) — CDB I, č. 115 — zřízení sídelního kostela
sv. Václava,
2. (po 1131 června 30.) — CDB I, č. 116 — zřízení kapituly u kostela
sv. Václava,
3. (před 1150 června 25.) — CDB I, č. 163 — řád svěcení kněžstva olom.
diecése,
4. (1143—1148 července 10.) — CDB I, č. 156 — založení strahovského
kláštera,³⁶⁾
5. (1146 X. 18.—1148 VII. 10.) — CDB I, č. 157 — Podivín, mince a imu-
nita,³⁷⁾
6. (1142—1148 čce 10.) — CDB I, č. 155 — založení kláštera sedleckého,
7. (1146 srpna 5.) — CDB I, č. 396 — založení kláštera plaského,³⁸⁾
8. (1149 po srpnu—poč. 1150) — CDB I, č. 160 — list Wibaldovi, opatu
korvejskému.³⁹⁾

Připojíme-li k tomuto seznamu ještě Zdíkovy listy želivskému opatu
Gotšalkovi —

9. (1150 před června 25.) — CDB I, č. 165,
10. (1150 před června 25.) — CDB I, č. 166 —
a Vladislavovu listinu na libický újezd —
11. (1146 X. 18.—1148 VII. 10.) — CDB I, č. 158 —

budeme mít shromážděn v podstatě veškerý diplomatický materiál, který
souvisí, resp. je uváděn v souvislost s olomouckým prostředím.

Ze zmíněných listin a listů se zhruba polovina dochovala v originálech,⁴⁰⁾
při čemž u plaské listiny jde zcela nepochybně o mnohem pozdější padělek.
Ponecháme proto tuto písemnost a také listinu na libický újezd, o jejíž

tehdejším obecným úsilím církve o emancipaci z područí světské moci. Zdíkovým listinám
je také věnována diplomová práce M. Zemka. Výtah z ní otiskl v Brněnském archivním
věstníku 1959, č. 1, str. 38n. Na několika místech přistupuje k zpracování Zdíkovy diplo-
matické činnosti na rozdíl od Hrubého odlišným způsobem, jeho závěry však ve většině
případů zkreslují skutečný stav věci.

³⁶⁾ Tři studie, str. 27.

³⁷⁾ Tamtéž str. 32.

³⁸⁾ Tamtéž str. 33.

³⁹⁾ Tamtéž str. 34.

⁴⁰⁾ Jde konkrétně o č. 115, 116, 157, 155 a 396.

pravosti Hrubý pochyboval,⁴¹⁾ zatím stranou. Ze zbylých 9 kusů má 7 uvedeno Jindřicha Zdíka jako svého vydavatele, oba zbývající jsou v podstatě listiny knížecí. Paleografický rozbor ukázal, že obě nejstarší Zdíkovy listiny (č. 115 a 116) a listina Vladislavova (č. 157) vznikly zcela určitě v Olomouci. Ostatní můžeme zatím brát v úvahu na základě výsledků rozboru Hrubého.

Pokud se týče vnější úpravy písemností, můžeme tu posoudit pouze 4 z nich, totiž č. 115, 116, 155 a 157. V zásadě mají originály touž úpravu. Jsou psány na rozměrných listech pergamenu, jejichž plochu vyplňuje text jen ze dvou třetin.⁴²⁾ Na prázdném místě nacházíme jediné pečeť, umístěnou buď v heraldicky levém (č. 115, 116), či pravém (č. 155, 157) rohu. Vlastní text je pak psán ozdobnou diplomatickou minuskulou. V dalších podrobnostech pozorujeme již drobné odlišnosti. Jednotnou skupinu tvoří č. 115 a 116, což je dáno autorstvím téže osoby. K ní lze však přiřadit i č. 157. Listina vznikla v olomouckém skriptoriu a tato okolnost se odrazila na její vnější podobě i přesto, že je poněkud mladší než první dvě a že je dílem jiného písaře. Její symbolická invocace v podobě versálky C, verbální invocace, psaná prodlouženým písmem, a versálkou W zahájená irvokace jsou zcela obdobné č. 115 a 116 a možno říci, jsou i výrazem jisté závislosti č. 157 na těchto listinách.⁴³⁾ To se ostatně projevuje do určité míry také v charakteru ozdobnosti písma. Právě v těchto bodech stojí č. 155 poněkud stranou. Nacházíme zde pouze prodloužené písmo, které pro změnu vyplňuje celý prvý řádek listiny. Odlišně vystupuje též povaha diplomatické minuskuly, připomínající silně písmo tehdejších papežských a také císařských listin a pod jejich vlivem vyhotovovaných písemností jiných vydavatelů. Zde také získáváme objasnění samostatného postoje č. 155. Není možno na tomto místě rozvíjet otázku grafické proveniencie listiny. Musíme však konstatovat, že písmo č. 155 svým odlišným charakterem nemá v olomouckém skriptoriu obdoby. To znamená, že písař nepocházel z olomouckého prostředí a sama listina stojí po této stránce mimo jeho rámeček.

Při zkoumání formální stavby písemností je vhodné předem vyloučit do zvláštní skupiny listy pro jejich speciální povahu. Formulář listin charakterisoval stručně a výstižně v podstatě již Hrubý.⁴⁴⁾ Podle jeho názoru listiny „mají sice invocaci, intitulaci a někdy i publikaci, jinak však je každá . . . listina jedinou obšírnou narací, v níž se úplně ztrácí i dispo-

41) Tři studie, str. 127.

42) Výjimkou je zde č. 115, u něhož zaplnění zbývajících místa bylo vyvoláno zvláštní situací, specifickou pro tuto listinu (výčet statků). Srov. výše paleografický rozbor.

43) O tom srov. ještě v další části výkladu.

44) L. c., str. 27. Měl tu sice na mysli přímo jen č. 115, 116, 156 a 163, jeho formulace lze však v zásadě užít i širěji.

Charakteristické pro ně je, že nemají koroborace, neuvádějí svědků, ba ani datovány nejsou a zvláště, že ani příjemce jasně a výslovně nejmenují. S tím v souhlase je i sloh diktátu zcela nelistinný, vhodný pro kroniku nebo spíše kázání.“

Takřka všechny listiny jsou zahájeny invokací „In nomine sanctę et individue trinitatis“.⁴⁵⁾ Jedinou výjimkou zde je č. 163, kde invokace chybí. Postavení intitulace je již odlišné. Kdežto v č. 115, 156 a 157 následuje hned za invokací, je u č. 116 před ní předsunuta promulgace. U č. 163 pak stojí v čele listiny a v č. 155 v podstatě vůbec chybí. Různí se i jejich formulace, ovšem tu již v jiných kombinacích:

č. 163 a 156 — Heinricus, dei gratia sanctę Olomucensis ęcclesię
humilis minister

115 (a 157) — Heinricus, dei gratia Olomucensis ęcclesię episcopus

116 — . . . ego Heinricus, divina largiente clementia VII Olomucensium
episcopus

Výskyt inskripčních a promulgačních formulí je v úzkém příčinném vztahu. Listiny č. 116 a 155 inskripci postrádají, mají však promulgaci postavenou hned za invokací:

116 — Notum sit cunctis fidelibus Christi tam moderni temporis quam futuri

155 — Notum sit omnibus Cristi fidelibus tam futuris quam presentibus

U č. 115, 156 a 157 je tomu naopak:

115 — . . . omnibus ortodoxis catholicę ęcclesię filiis

156 a 157 — . . . omnibus chisticolis tam moderni quam futuri temporis

U č. 163 inskripci i promulgace chybí.

Z dalších formulí bychom nyní očekávali arengu, naraci a disposici. Je tomu však pouze u č. 157, kdežto v č. 115, 116 a 163 splývá vše v jediný tok. Uprostřed mezi těmito skupinami stojí č. 155 a 156. Listiny jsou vlastně zakončeny sankcí. Chybí koroborace, svědci i datovací formule. Stranou zůstávají č. 116 a 163, kde i sankce chybí, a č. 155 a 157. Listina č. 155 má koroboraci a č. 157 kromě ní dokonce i svědky.

Předchozí výklad poukázal v několika případech též na stylistické souvislosti, resp. rozdíly mezi jednotlivými listinami. K nim by bylo možno připojit další shodná místa, jak na ně upozornil již Hrubý. Pokusme se však sledovat tuto otázku poněkud z jiného hlediska. Hrubý postupoval obvyklým způsobem a vytýkal totožná, resp. obdobná stylistická spojení a jen v několika málo případech, které se samy nabízely, poukázal na zálibu skladatele v užívání určitých výrazů. Můžeme tento postup změnit potud, že základem učiníme frekvenci slov. To znamená, že budeme sledovat, jak

⁴⁵⁾ Vzhledem k tomu, že máme jen část listin dochovánu v originálech, nepřihlíží se tu k sledování výskytu symbolické invokace.

často se kterého slova užívá, aniž bychom trvali na jeho spojení vždy s touž frází. Tak se podstatně rozšiřuje srovnávací pole a přitom se kryjí i možnosti obvyklé cesty. Tím se ovšem této metodě nepřiznává absolutní platnost nebo dokonce větší produktivnost při rozboru listin. Je jí však možno považovat i přes její pracnost za nejvýhodnější pro průzkum našich písemností a jiných podobných případů. Viděli jsme, že formulář uvedených listin je neustálený. Jen malá část textu je svázána do pevných, listinně strohých formulí. V podstatě máme před sebou volně pojatý výklad, v němž i shodné či obdobné obrazy jsou vyjádřeny odlišnými frázemi. Co však i tak tvoří společný základ, je slovní inventář.

Situace našich listin se ve světle takto pojatého rozboru jeví takto:⁴⁶⁾

accepisse	— 115 str. 117 ř. 17 „in hoc seculo accepisse aliquid cernimur“
	116 str. 124 ř. 17 „de cuius plenitudine omnes accepimus“
adaugere (augere)	— 115 str. 117 ř. 19 „donis adauctis donorum rationes adaugeri“
	116 str. 124 ř. 37 „meę humilitatis adauxit devotio“
	156 str. 158 ř. 38 „pro auctis in me divinitus donis rationes eciam donorum“
	str. 159 ř. 30 „populum deo servientem augeri“
	str. 160 ř. 1 „illuc augebatur devocio“
	ř. 2 „in eo augeri deberet religio“
	160 str. 166 ř. 20 „precibus licet indignis augeri“
anima (animus)	— 115 str. 117 ř. 10 „vigilantis animi desiderio“
	116 str. 124 ř. 17 „desiderio animi ferventis“
	156 str. 159 ř. 4 „in qua ferventis animi“
	165 str. 170 ř. 26 „nostre peccatricis anime“
aptus	— 115 str. 117 ř. 30 „minus aptam esse“
	156 str. 159 ř. 1 „quis aptior esset“
auctor	— 115 str. 117 ř. 17 „ab auctore mundi“
	156 str. 160 ř. 1 „auctore deo“
	157 str. 162 ř. 15 „deo auctore“
caritas	— 115 str. 117 ř. 24 „caritate quippe dei“
	116 str. 124 ř. 34 „vos per caritatem deprecor“
	156 str. 158 ř. 30 „caritate speculande veritatis“
	ř. 32 „caritatis ab operibus pietatis“

⁴⁶⁾ V našem přehledu jsou uváděna pouze ta slova, která se vyskytují nejméně ve dvou listinách. Z technických důvodů není zde možno zachytit i ta, která přicházejí v téže listině vícekrát.

- carnis — 115 str. 118 ř. 3 „viam universę carnis ingresso“
 166 str. 171 ř. 3 „carnem nostram“
- clementia — 115 str. 118 ř. 7 „quantum divina annuere dignata est
 clementia“
 116 str. 124 ř. 22 „dei clementiam iugiter exorarent“
 166 str. 171 ř. 3 „secundum suam propitiationis clemen-
 tiam“
- cognoscere — 116 str. 124 ř. 35 „... a me facta cognoveritis“
 157 str. 162 ř. 23 „querimoniam movisse cognovimus“
 165 str. 170 ř. 24 „nos appropinquasse cognoscimus“
- committere — 115 str. 117 ř. 18 „cui plus committitur“
 160 str. 166 ř. 27 „angelus domini bonus committetur“
- communicare — 115 str. 117 ř. 32 „communicato nobiscum et cum omni-
 bus“
 116 str. 124 ř. 29 „licet communiter ab omnibus...“
 156 str. 158 ř. 31 „alii vero necessitatibus proximorum
 communicantes“
 163 str. 168 ř. 27 „super omnes communiter invocamus“
- competenter — 116 str. 125 ř. 7 „hec fieri competenter providerim“
 163 str. 168 ř. 22 „sed qualiter decentius et competentius“
- conservare — 157 str. 162 ř. 15 „iura et integra conservare“
 ř. 19 „iura inviolata conservari volumus“
 160 str. 166 ř. 20 „precibus licet indignis augeri et conser-
 vari deprecemur“
- conspicere — 115 str. 117 ř. 29 „non sufficere conspiciens“
 156 str. 159 ř. 18 „vite sanctitate conspicuus“
- constituere — 115 str. 118 ř. 1 „omnium ecclesiarum matrem consti-
 tuere studeremus“
 ř. 10 „ecclesiarum matrem constituimus“
 116 str. 125 ř. 3 „preposito dari constitui“
 ř. 5 „ad hec constituenda“
 157 str. 162 ř. 18 „ęcclesiis dei in terra nostrę dicionis
 constitutis“
- cors — 115 str. 117 ř. 25 „in cordibus fidelium“
 156 str. 158 ř. 25 „in corde suscipimus“
 str. 159 ř. 22 „cui omne cor patet“
 160 str. 166 ř. 25 „presentiam cuius nostri cordis“
- debere — 115 str. 117 ř. 11 „glorię suę diligere debeat“
 ř. 15 „utilitatibus invigilare debemus“
 116 str. 124 ř. 30 „facile impetrare debeam“
 156 str. 158 ř. 24 „et ipse ambulare debeat“

- decenter — 157 str. 162 ř. 14 „ad hoc eniti debeat“
 — 115 str. 117 ř. 27 „decenter inflammatus“
 116 str. 124 ř. 21 „decenter insisterent“
 163 str. 168 ř. 22 „qualiter decentius et competentius“
- decus — 115 str. 117 ř. 10 „decorem domus dei“
 ř. 36 „episcopalis sedis dignitate decoratam“
 str. 118 ř. 9 „pontificalis sedis dignitate decoratam“
 116 str. 124 ř. 19 „ad decus et utilitatem ecclesie dei“
 157 str. 162 ř. 17 „decorem domus dei“⁴⁷⁾
- deposcere — 160 str. 166 ř. 20 „precibus licet indignis augeri et conseruari deposcimus“
 166 str. 171 ř. 11 „suppliciter et obnixè deposcimus“
- desiderium (desiderare) — 115 str. 117 ř. 10 „vigilantis animi desiderio“
 ř. 12 „habitaculum sancti spiritus esse desiderat“
 116 str. 124 ř. 16 „devote super omnia desiderans“
 ř. 17 „desiderio animi ferventis“
 ř. 30 „iusto expeto desiderio“
 156 str. 158 ř. 24 „qui in Christo manere desiderat“
 ř. 38 „inter filios dei computari desiderans“
 str. 159 ř. 15 „mentis mee desiderio, quod desiderabam“
 ř. 19 „Hic comperto mee voluntatis desiderio“
 ř. 29 „Propensius exequi desiderantes“
 str. 160 ř. 9 „cum conventu mererer habere, desideravi“
 160 str. 166 ř. 17 „ex quibus desiderio, quod desideravimus“
 ř. 19 „sospitatem et prosperitatem desideravimus“
 ř. 21 „nos tantum desideravit“
 163 str. 168 ř. 14 „unum esse desiderat“
- devotio — 115 str. 117 ř. 10 „pia erga deum devotio“
 ř. 14 „eo devotius eoque studiosius“
 ř. 23 „quod devoto versabatur in pectore“
 str. 118 ř. 2 „quod etiam eius fidei devotio“
 116 str. 124 ř. 16 „in libro vite celestis asscribi devote super omnia desiderans“

47) Ć. 115: „decorem domus dei et locum habitacionis glorie sue diligere debeat“. — Ć. 157: decorem domus dei . . . diligentes“.

- ř. 24 „devotus augere volui“
 ř. 28 „meę devotionis“
 ř. 31 „devotionis meę“
 ř. 37 „meę humilitatis adauxit devotio“
 156 str. 159 ř. 20 „deo devotus per nos obtulit“
 ř. 32 „ac deo devota domina“
 str. 160 ř. 1 „illuc augebatur devocio“
 160 str. 166 ř. 16 „cum devotionis orationis mutuę“
 deus — 115 str. 117 ř. 22 „benedictus deus“
 ř. 34 „deo omnipotenti hostiam placentem . . .“
 116 str. 124 ř. 24 „deo opitulante“
 str. 152 ř. 6 „deo volente“
 ř. 7 „omnipotens autem deus“
 ř. 14 „omnipotenti deo placere valeatis“
 156 str. 158 ř. 31 „mente deo excedant“
 ř. 33 „largiente deo“
 diligenter — 115 str. 117 ř. 13 „querere diligenter oporteat“
 (diligere) 116 str. 125 ř. 1 „diligenter amplecti non respuatis“
 ř. 10 „diligenter provideatis“
 156 str. 158 ř. 36 „diligenter mente recolligens“
 115 str. 117 ř. 11 „diligere debeat“
 156 str. 158 ř. 32 „quo proximus diligitur“
 dispensatio — 115 str. 117 ř. 15 „quo celsiorem ex dispensatione divina“
 116 str. 124 ř. 32 „qui in hoc sancta sede domino dispen-
 sante“
 divinus — 115 str. 117 ř. 15 „ex dispensatione divina“
 ř. 20 „divinę pietatis habundantia“
 str. 118 ř. 6 „quantum divina annuere dignata est
 clementia“
 116 str. 124 ř. 14 „divina largiente clementia“
 ř. 38 „que divini amoris“
 156 str. 158 ř. 38 „pro auctis in me divinitus donis“
 str. 159 ř. 4 „in qua ferventis animi estuacione di-
 vina“
 ř. 22 „ante oculos tamen magestatis divine“
 ř. 28 „divini operis cultum“
 160 str. 166 ř. 18 „gratias divine pietati exsolvimus“
 163 str. 168 ř. 13 „in unitatem fidei divinitus congregata“
 ř. 22 „divinum peragatur officium“
 ř. 27 „divinę pietatis auxilium“
 165 str. 170 ř. 24 „iuxta voluntatem divinam“

- dominus — 166 str. 171 ř. 3 „divine maiestatis pietas“
 — 115 str. 118 ř. 3 „vocante domino“
 116 str. 124 ř. 32 „domino dispensante“
 163 str. 169 ř. 24 „propiciante domino“⁴⁸⁾
- (ecclesia) — 115 str. 117 ř. 11 „domus dei et locum habitationis“
 116 str. 124 ř. 36 „in domo dei“
 115 str. 117 ř. 12 „qui templum dei et habitaculum sancti spiritus esse desiderat“
 156 str. 158 ř. 26 „quoque templum dei et habitaculum spiritus sancti esse valeat“
 115 str. 117 ř. 14 „ecclesie dei utilitatibus invigilare debemus“
 str. 118 ř. 5 „ecclesie dei utilitatibus invigilare debemus“
 116 str. 124 ř. 19 „eandem dei ecclesiam“
 ř. 23 „ad decus et utilitatem ecclesie dei“
 ř. 25 „ex bonis ecclesie dei“
 ř. 33 „ut eandem dei ecclesiam“
 ecclesie dei regimen“
 str. 125 ř. 6 „de ceteris bonis ecclesie dei“
 ř. 10 „ecclesie dei honestati et utilitati“
 ř. 11 „eandem dei ecclesiam“
 115 str. 118 ř. 11 „in priori vero ecclesia deo sedula . . .“
 116 str. 124 ř. 27 „in priori vero ecclesia sedula deo . . .“
- elaborare — 115 str. 118 ř. 7 „elaboravimus . . .“
 116 str. 124 ř. 27 „sollicite elaboravi“
 163 str. 169 ř. 24 „observare elaboramus“
- excedere — 115 str. 117 ř. 21 „que vota supplicum excedit“
 156 str. 158 ř. 31 „veritatis mente deo excedant“
- exhibere — 115 str. 118 ř. 10 „in priori vero ecclesia deo sedula exhibituros obsequia“
 116 str. 124 ř. 27 „in priori vero ecclesia sedula deo exhiberent obsequia“
- facultas — 115 str. 117 ř. 24 „voluntatem nobis attulit et facultatem non abstulit“
 str. 118 ř. 5 „additis etiam propriis pro posse nostro facultatibus“
 116 str. 124 ř. 20 „ex propriis facultatibus“
- fides — 115 str. 118 ř. 2 „fidei devotio apud deum“
- fidelis — 156 str. 158 ř. 25 „per fidem habitatorem“
 163 str. 168 ř. 13 „in unitatem fide divinitus congregata“

⁴⁸⁾ Srov. též „deus“.

- ř. 14 „sicut fidei unitatem“
 ř. 16 „fidei integritate accecentes“
 ř. 18 „tamen fides catholica“
 ř. 20 „in sollicitate fidei perseverare“
 str. 169 ř. 23 „catholicę fidei constantiam“
 115 str. 117 ř. 10 „Cum uniuscuiusque fidelis“
 ř. 25 „Quę in cordibus fidelium per spiritum
 sanctum“
 str. 118 ř. 4 „ex ceterorum fidelium oblationibus“
 116 str. 124 ř. 19 „ex fidelium oblationibus“
 ř. 28 „ab omnibus Christi fidelibus“
 156 str. 158 ř. 33 „dum fideles quisque“
 163 str. 169 ř. 21 „fideliter persistentes“
 gloria — 115 str. 117 ř. 11 „locum habitacionis glorię suę diligere
 116 str. 124 ř. 18 debeat“
 ř. 35 „ad laudem et gloriam nominis dei“
 157 str. 162 ř. 17 „locum habitacionis glorię sue diligentes“
 habitacio — 115 str. 117 ř. 11 „locum habitacionis“
 habitaculum — 156 str. 158 ř. 25 „ut per fidem habitatorem“
 str. 159 ř. 20 „ad construendam fratrum eius ordinis
 habitacionem“
 115 str. 117 ř. 12 „templum dei et habitaculum sancti spi-
 ritus esse desiderat“
 156 str. 158 ř. 26 „templum . . . valeat“
 honestas — 116 str. 125 ř. 10 „honestati et utilitati“
 156 str. 158 ř. 27 „morum honestate“
 str. 159 ř. 18 „morum honestate“
 humanitas — 115 str. 117 ř. 35 „deo eo humanitus accidisset“
 165 str. 170 ř. 25 „humanitatis officia“
 humilitas — 115 str. 117 ř. 34 „per nostrę humilitatis manus“
 str. 118 ř. 1 „humiliter postulavit“
 ř. 12 „nostřę humilitatis ordinatio“
 116 str. 124 ř. 37 „mee humilitatis adauxit devotio“
 156 str. 158 ř. 22 „Olomucensis ecclesie humilis minister“
 str. 160 ř. 12 „nostre humilitatis ordinatio“
 160 str. 166 ř. 25 „humiliari non dedignatur“
 ř. 26 „ei humiliter inclinamur“
 163 str. 168 ř. 12 „Olomucensis ecclesię humilis minister“
 165 str. 170 ř. 26 „humiliter et obnixę petimus“
 166 str. 171 ř. 7 „humilitati nostre non modicum solatii
 subintrat“

ignorare	— 157 str. 162 ř. 19 „malicia vel ignorantia“ 165 str. 170 ř. 26 „impendere non ignoramus“
impendere	— 115 str. 118 ř. 4 „ex eius impensis“ 165 str. 170 ř. 25 „impendere non ignoramus“
infirmus	— 160 str. 166 ř. 24 „nec tormento infirmitatis“
infirmitas	— ř. 29 „infirmitatem quoque vestre relatione gratie“ 165 str. 170 ř. 23 „miser, infirmus“ ř. 24 „vehementi infirmitate afflicti“ 166 str. 171 ř. 2 „miser et infirmus, si quid valet miseri et infirmi oratio“
inherere	— 116 str. 125 ř. 9 „amori conditoris inherendo“ 156 str. 159 ř. 3 „vestigii possem feliciter inherere“
iusticia	— 116 str. 125 ř. 13 „in iusticia et sanctitate veritatis induti“ 156 str. 159 ř. 12 „in iusticia . . . induerem“
largiri	— 115 str. 117 ř. 22 „gratiam pro gratia largiatur“ 116 str. 124 ř. 14 „divina largiente clementia“ 116 str. 124 ř. 20 „Christo largiente acquirere potui“ 156 str. 158 ř. 33 „largiente deo sectari emulantur“
meritum	— 115 str. 117 ř. 21 „que vota supplicum excedit et merita“ 156 str. 159 ř. 23 „meritum eius, sicut confidimus“ ř. 29 „tam munero quam merito“ 163 str. 168 ř. 15 „merito ab eiusdem fidei“ ř. 16 „merito diversa atque adversa“
mors	— 115 str. 117 ř. 32 „sed morte prepeditus“ 156 str. 159 ř. 21 „mors inmatura preripuit“ 165 str. 170 ř. 24 „afflicti morti nos appropinquasse“ 166 str. 171 ř. 4 „nec tamen adhuc morti tradidit“
oblatio	— 115 str. 118 ř. 4 „ex ceterorum fidelium oblationibus“ 116 str. 124 ř. 19 „ex fidelium oblationibus“
obnixē	— 165 str. 170 ř. 26 „humiliter et obnixē petimus“ 166 str. 171 ř. 11 „suppliciter et obnixē deposcimus“
obsequia	— 115 str. 117 ř. 11 „in priori vero ecclesia deo sedula exhibituros obsequia“ 116 str. 124 ř. 27 „in priori ecclesia sedula deo exhiberent obsequia“
oratio	— 156 str. 159 ř. 5 „causa orationis pergerem“ 160 str. 166 ř. 29 „nostras et continuas mandari orationuculas“ 165 str. 170 ř. 27 „in orationibus vestris faciatis“ 166 str. 171 ř. 2 „miseri et infirmi oratio“

		ř. 10	„orationibus memoriam nostri . . .“
patientia	— 116 str. 124	ř. 36	„nec rescindi paciimini“
		160 str. 166	ř. 15 „dei per patientiam . . .“
		163 str. 168	ř. 9 „alterari paciatur“
parvitas	— 115 str. 117	ř. 28	„pro sui parvitate“
		160 str. 166	ř. 26 „nostrę verbula parvitatıs“
perpendens	— 115 str. 117	ř. 30	„minus aptam esse, utpote verus dei cultor, perpendens“
		156 str. 158	ř. 37 „sic ire perpendens“
pietas	— 115 str. 117	ř. 20	„nisi divine pietatis“
		116 str. 125	ř. 9 „per spiritum pietatis“
		156 str. 158	ř. 32 „ab operibus pietatis non recedant“
		160 str. 166	ř. 18 „gratias divine pietati exsolvimus“
			ř. 21 „vestra pietas“
		163 str. 168	ř. 27 „divine pietatis auxilium“
profectus	— 116 str. 124	ř. 27	„quod profecte meę devotionis“
		156 str. 159	ř. 3 „quod profecto cogitatione“
propensius	— 156 str. 159	ř. 28	„propensius exequi desiderans“
		157 str. 162	ř. 13 „propensiori sollicitudinis“
ratio	— 115 str. 117	ř. 19	„donorum rationes adaugeri
		156 str. 159	ř. 1 „donis rationes“
		163 str. 168	ř. 22 „rationes investigantes“
recedere	— 156 str. 158	ř. 22	„ab operibus pietatis non recedant“
		163 str. 168	ř. 16 „ab eiusdem fidei integritate recedentes“
regimen	— 115 str. 117	ř. 15	„ecclesie dei regimen“
		116 str. 124	ř. 32 „regiminis locum suscepimus“
		157 str. 162	ř. 16 „pro amministrazione regiminis“
respuere	— 116 str. 125	ř. 1	„diligenter amplecti non respuatis“
		163 str. 168	ř. 19 „non dampnat, non resouit“
sanctitas	— 116 str. 125	ř. 8	„sanctitatem vestram repleat“
			ř. 13 „iusticia et sanctitate veritatis induti“
		156 str. 158	ř. 27 „vite quoque sanctitate“
		str. 159	ř. 12 „in iusticia et sanctitate veritatis induerem“
			ř. 18 „vite sanctitate conspicuus“
seculum	— 115 str. 117	ř. 10	„in sanctitatis vestre orationibus“
		ř. 17	„in hoc seculo accepisse“
sollicite	— 116 str. 124	ř. 33	„in finem seculi“
		ř. 27	„sollicite elaboravi“
	156 str. 159	ř. 1	„sollicita cepi meditatione“

spiritus	— 115 str. 117	ř. 12 „habitaculum sancti spiritus“
		ř. 25 „per spiritum sanctum“
	116 str. 125	ř. 8 „septiformis spiritus sui donis“
		„per spiritum timoris“
		ř. 9 „per spiritum pietatis“
		ř. 10 „per spiritum scientie“
		ř. 11 „per spiritum fortitudinis“
	156 str. 158	ř. 12 „per spiritum intellectus“
		ř. 26 „habitaculum spiritus sancti“
	str. 159	ř. 28 „deo spiritus“
ř. 28 „sancti spiritus“		
suscipere	— 115 str. 117	ř. 16 „in mensa domini regiminis locum suscepimus“
		ř. 26 „in curam nostram . . . susciperemus“
	156 str. 158	ř. 25 „in corde suscipiens“
		str. 159 ř. 16 „in loco nostre redemptionis habitum . . . suscipiens“
	160 str. 166	ř. 17 „veneratione debita suscepimus“
		ř. 14 „omnipotenti deo placere valeatis“
		ř. 26 „habitaculum spiritus sancti esse valeat“
valere	157 str. 162	ř. 16 „deo auctore reformare valeat“
	voluntas	— 115 str. 117
156 str. 159		ř. 24 „voluntatem nobis attulit“
		ř. 19 „Hic comperto mee voluntatis desiderio“
		ř. 21 „bone voluntatis fructum“
165 str. 170		ř. 23 „et omnis voluntas loquitur“
	ř. 23 „iuxta voluntatem divinam“	

Takový je zhruba obraz našich písemností. Dříve než obrátíme pozornost k získaným výsledkům, bude vhodné povšimnout si ještě některých dalších okolností. Sledování původu opakujících se výrazů ukázalo, že značná část slovní a stylistické zásoby je čerpána z bible a patristických děl. Jak je vyznačeno v příložených otiscích listin,⁴⁹⁾ vynikají v tom směru zvláště listiny č. 115, 116 a 156. Z ostatních s přihlédnutím k jejich obsáhlosti lze sem ještě přiřadit č. 160 a 163. Není jistě bezvýznamné a náhodné, že v pozadí zde zůstávají právě č. 157 a 155. V prvním případě je to dáno zcela odlišně pojatou stavbou listiny, v č. 155 působí sice rovněž tento rys, spíše se však zde odrážejí jiné příčiny, jichž si povšimneme až v následujícím

⁴⁹⁾ Srov. přílohu B.

rozboru. Podobně se nám jeví listiny i užitím různých stylistických ozdob, jako je rým, rytmické klausule aj.⁵⁰⁾

Ze zkoumaných 9 listin tvoří jednotlou skupinu č. 115, 116, 156, 160, 163, 165, 166, které jsou zcela nepochybně olomouckého původu a přitom dílem téhož notáře. Zbývající dva kusy (157 a 155) mají zatím neurčité postavení. O provenienci Vladislavovy listiny č. 157 nemusíme mít pochyb. Vznikla rovněž prací olomouckého skriptoria. Přesvědčil nás o tom paleografický rozbor, který mimo jiné též prokázal, že č. 157 užilo jako své grafické předlohy listiny Konráda III. (č. 138) a částečně také nejstarších Zdíkových listin. Tato skutečnost se nám potvrdila i při výzkumu její vnitřní stavby. Vladislavova listina se plně svým formulářem přidržuje listiny Konrádovy. Tím se stalo, že se dosti výrazně liší od ostatního olomouckého diplomatického materiálu, třebaže pochází z téhož prostředí. Počínaje narací sleduje i věcně obsah Konrádovy listiny a vyjadřuje jej touž, resp. obdobnou stylisací. Pouze úvodní část se přidržuje olomouckého diktátu. Obvyklá invocace (a intitulace), s č. 156 shodná inskripce, v arenze některé totožné obraty s č. 115, obdobný slovní inventář, častý (vzhledem k malému úseku) výskyt citací z bible.

Až potud máme o vzniku listiny celkem jasno. Autor se obvyklým způsobem přidržel předchozí listiny. Je však sporné, zda je tato osoba totožná se skladatelem ostatních olomouckých listin (a listů), či nikoliv. Samostatně zpracovaná úvodní část listiny svědčí pro tuto okolnost dosti přesvědčivě. Shodná místa mezi jejím zněním a diktátem olomouckého notáře nejsou totiž takové povahy, aby se dala vysvětlit pouhým převzetím, resp. kompilací. Vidíme to nejlépe na arenze, kde jsou sice některé stylistické obraty doslovně shodné, převážná část má však odjinud neznámé znění, vyznačující se přitom stylistickými prvky vlastními olomouckému notáři.⁵¹⁾ Proti tomu stojí zjištění strukturální odlišnosti listiny. V případě, že budeme u č. 157 vycházet z přesvědčení o notářově autorství, musíme se pokusit nalézt uspokojivé vysvětlení, proč právě zde ustoupil od svého charakteristického pojetí stavby listiny.

K vysvětlení tu přichází několik okolností. Jistou úlohu zde hraje skutečnost, že je to již druhá listina týkající se téže záležitosti. V podstatě totožné vymezení práv a svobod, udělovaných pouze na jiné úrovni, společně se shodnou motivací přímo vybízelo, aby se již existující privilegium stalo základem pro novou listinu. To tím spíše, že Konrádova listina mohla

⁵⁰⁾ Srov. přílohu B, kde je vyznačen rým. Patrná je záliba v adnominacích, anaforách, epiforách a aliteracích. Pokud se týče rytmických klausulí, podal charakteristiku Zdíkových listin a listů J. Ludvíkovský, Rytmičké klausule Kristiánovy legendy a otázka jejího datování. Listy filologické 75 (1951), str. 184.

⁵¹⁾ Viz v předchozím výkladu uvedenou charakteristiku.

být v tomto případě do značné míry přímo podnětem ke vzniku č. 157. Ve srovnání s ostatními olomouckými listinami se dále změnila situace potud, že tu jde o listinu cizího vydavatele. Notář byl nucen ustoupit od vlastní volnější skladby a přidržet se listinných zvyklostí, jak toho vyžadovala povaha knížecího privilegia.⁵²⁾ S tím konečně souvisí jiná závažná okolnost. Mezi Vladislavovou listinou a ostatními je podstatný rozdíl ve věcné náplni a veřejnoprávním dosahu. Uvažme, že Vladislavova listina na jedné straně s konečnou platností řešila vleklý spor o nemalý majetek s neméně významným právem (*ius numos percutiendi*), na druhé pak poskytovala a vymezovala příjemci svobody, v té době ještě neobvyklé. Zde bylo třeba věnovat převážnou část listiny spíše osvětlení všech okolností a přesné formulaci právního počinu než vyjádření vlastní podstaty řadou obrazů a přirovnání, sebelépe konstruovaných a stylisovaných. Žádná z olomouckých listin tohoto období nepůsobí takovou závažností, jako právě Vladislavova listina.⁵³⁾ Potud zatím o č. 157.

Jisté pochybnosti jsme dále měli u listiny o založení sedleckého kláštera. Zjistili jsme, že č. 155 po vnější stránce je dílem, které vzniklo mimo rámec skriptoria. Než i tak zůstává zde stále možnost, že se olomoucké prostředí podílelo na jejím vzniku alespoň po stránce skladebné. Do jisté míry podporuje tuto myšlenku přítomnost Jindřicha Zdíka i jeho patrné zásluhy o samu existenci listiny. Směrodatné však je, co o případné účasti olomouckého notáře říká sama skladba listiny. Hrubý, který byl stoupcem olomoucké proveniencí sedlecké listiny, poukázal tu na několik dosti závažných faktů. Nejde tu ani tak dalece o jeho upozornění, že č. 155 nemá jako jiné olomoucké listiny datum, jako spíše o zdůraznění stylistické souvislosti s písemnostmi, které byly známy pouze nebo především v olomoucké kapitule. Měl tu na mysli Konrádovu listinu na Podivín a ochranné privilegium papeže Lucia II. Pokud se týče celkové skladby listiny, víme již z předchozích poznámek, že je dosti odlišná a nezapadá dobře do schématu listin olomouckého notáře. Závažnější je však okolnost, že nemá s nimi styčných stylistických bodů.⁵⁴⁾ Naopak zde vykazuje jistou svéráznost. Zvláště charakteristické je časté užívání obrátů:

str. 156 ř. 5 „regnante domino“,
ř. 11 „auxiliante domino“,

52) A můžeme hned dodat: měl-li pojednou volit strohou listinnou formu, povaze jeho stylu ne zcela vlastní, bylo nasnadě, že užil nejbližšího příkladu – Konrádovy listiny.

53) O této stránce srov. ještě níže.

54) V úvahu tu celkem nelze brát tehdy obvyklé znění invokace a promulgace. Slovní inventář má zcela odlišnou náplň. Tím se vysvětluje i relativně skrovný výskyt citací Písma.

ř. 15 „per gratiam sancti spiritus incalescente“,

ř. 18 „consentiente et adtestante“,

ř. 20 „canonica auctoritate confirmante, persuadente etia et adtestante“,

ř. 25 „succedente ergo temporis“,

ř. 26 „divina gratia auxiliante“,

„divina gratia auxiliante“,

str. 157 ř. 5 „deficiente in linea filiorum“,

kteře jsou neobvyklé ve stylu olomouckého diktátu. Shody s koroborací Konrádovy listiny nemají pak takový dosah, jaký jim přikládá Hrubý. Především zde jde o značně volnou variantu tehdy obvyklé formy koroborace. Přitom nesmíme pouštět ze zřetele svědectví paleografické stránky listiny. Jestliže písař tak dokonale ovládal ozdobnou diplomatickou minuskulu a ostatní grafické zvláštnosti, užívané převážně jen v císařských a papežských privilegiích, lze dobře vysvětlit i jisté stylistické ohlasy touto cestou. To platí nejspíše i v případě totožného znění sankce č. 115 a papežského ochranného privilegia.⁵⁵⁾ Ať již zkoumáme vztah sedlecké listiny k olomouckým písemnostem z kteréhokoliv hlediska, nenacházíme ani jediný pevný bod, který by nás opravňoval k jejich vzájemnému ztotožňování. Listina souvisí s olomouckým prostředím nejvýše potud, že vznikla z podnětu a přičiněním biskupa Jindřicha Zdíka, který je současně i jejím spolupečetitelem.

Konečně zde jsou ještě dvě Vladislavovy listiny, které dřívější bádání (zvláště Hrubý) uvádělo v souvislost s Jindřichem Zdíkem a jeho prostřednictvím s olomouckým skriptoriem. Jedna, o založení plaského klášteřa, je dochována v originále, který je však padělkem pozdější doby. Druhá, potvrzující olomouckému kostelu libický újezd, je známa pouze z pozdního opisu (14. stol.). Pokud se týče plaské listiny, nebylo o její podvrženosti pochyb již od chvíle, kdy o ni po prvé projevila zájem historická kritika.⁵⁶⁾

⁵⁵⁾ Srov. Hrubý, l. c., str. 33. V tomto případě se ovšem dá uvažovat též o jiné možnosti. Jak ukazuje vyšehradský exemplář ochranného privilegia Lucia II., jediný dnes dochovaný v originále, byla tato privilegia psána touž diplomatickou minuskulou jako listina sedlecká. Vezmeme-li pak v úvahu i to, že obsáhlá sankce je převzata takřka doslovně, bylo by možno předpokládat, že některé z takových privilegií Lucia II. plnilo v tomto případě do jisté míry funkci předchozí listiny. Ovšem i proti tomu lze znovu namítnout: 1. Duktus písma byl písaři zcela vlastní a běžný; rozhodně tu nejde o napodobení. 2. Sankce papežských listin již vzhledem k jejich častému výskytu a stereotypnosti byla jistě v církevních kruzích dobře známa. Tím spíše tomu bylo u osoby, tak dokonale ovládající vnější úpravu papežských písemností.

⁵⁶⁾ Srov. J. A. Riegger, *Beytrag z. Diplomatik von Böhmen. Des Kl. Plass Stiftungsbrief. Archiv der Geschichte und Statistik, insb. v. Böhmen. I. Dresden 1792, str. 686n.* Pokusil se ji sice hájit např. Koss, *Kritische Bemerkungen zu Friedrichs CDB. Prag 1911, str. 15n.*, vcelku však bezvýsledně.

U listiny na libický újezd je situace potud jiná, že ji ještě Friedrich považoval za pravou. Teprve u Hrubého vystupuje jako padělek. Ovšem Hrubý v obou případech setrval na přesvědčení, že původní listiny, na jejichž základě vznikla dnešní falsa, byly dílem olomouckého notáře. S jeho názorem nelze však ani na tomto místě souhlasit. Hrubý se tu dal svést několika případy dokládajícími aktivní účast olomouckého prostředí na vzniku všech závažných listin té doby. Vycházel zřejmě z předpokladu, že obě listiny vznikly podobným způsobem jako listina na Podivín či listina strahovská a (jak se domníval) také sedlecká. Jen obdobná konstrukce mohla být původcem této myšlenky, neboť dnešní podoba listin neskýtá pro ni potřebné opory. Původní ráz písemností je až příliš setřen zvyklostmi doby jejich skutečného zrodu, někdy natolik, že napadá otázka, zda vůbec tato falsa stavěla na základě textu starých originálů. Platí to zejména v případě Vladislavovy listiny na libický újezd. Rozborem zde totiž zjišťujeme, že

1. invokace, intitulace a testes formulae včetně jmen svědků jsou přejaty z Vladislavovy listiny na Podivín,

2. ostatní text je stylistickým dílem olomouckého notáře O 5.⁵⁷⁾ Falsum tudíž vzniká někdy v 1. pol. 13. stol. jako nová, samostatná práce O 5.⁵⁸⁾

Obdobná je situace i v případě plaské listiny. Podle Hrubého je dnešní její exemplář dílem plaského skriptoria konce 12. stol. nebo počátku 13. stol. Její skladatel, kterého na základě stylistického rozboru různých listin, zvl. listiny Jindřicha Břetislava pro plaský klášter z r. 1194,⁵⁹⁾ ztotožňuje s osobou notáře Rapoty, prý užil za podklad původní zakládací listiny. Pokusil se o rekonstrukci jejího textu a podle stylistické příbuznosti se sedleckou listinou usuzoval na olomoucký původ listiny.⁶⁰⁾ Celá stavba hypotézy Hrubého má ovšem některé vážné nedostatky, ukazující názorně, jak obehledně a všestranně je nutno v takových případech postupovat. Ponechme zde stranou teprve námi zjištěný fakt, že sedlecká listina není dílem olomouckého skriptoria.⁶¹⁾ Hrubý totiž přehlédl, že text padělané zakládací listiny má stylistické shody s listinou Přemysla Otakara I. pro plaský klášter z 8. června 1216 (CDB II, č. 125). Tuto souvislost vyznačil již ve svém Kodexu Friedrich, domníval se (a po něm zřejmě i Hrubý) však, že

57) Srov. zvláště arengu „Cum principalis sit prividencia . . .“ [Sebánek, Notář O 5 a nejstarší listiny oslavanské a velehradské. ČMM 67 (1947), str. 231], promulgaci „...noverint tam presentes quam futuri, quod . . .“ (l. c., str. 234), koroboraci „Ut autem hec confirmacionis pagina . . .“ (l. c., str. 235n.) ad.

58) Nejde tu o kompilaci, která by vznikla na základě různých listin tohoto notáře (a ovšem též Vladislavovy listiny č. 157).

59) CDB I, č. 348. S ní má falsum podle mínění Hrubého i společného písaře.

60) Hrubý, l. c., str. 144n.

61) Ovšem tím není nikterak snižována významnost tohoto faktu. Pokud zde totiž jsou určité stylistické shody mezi sedleckou a plaskou listinou, nelze je převádět na olomouckého notáře.

Přemyslova listina tu užila falsa. Vzájemný vztah těchto písemností může být ovšem opačný. Že tomu tak vskutku je, o tom podává rozhodné svědectví grafická stránka falsa.⁶²⁾ Celkový charakter písma Vladislavovy listiny je sice velmi blízký listině Přemyslově,⁶³⁾ má však některé znaky, které je činí poněkud mladším. Svědčí o tom jednak hojný výskyt i tvar čárek nad „i“, jednak úprava dříků dlouhých písmen. Základní tah dříků přechází totiž nahoře ve vlasové pokračování, také shora dolů rovnoběžně se základním dříkem. To je rovněž zjev, se kterým se setkáváme hojněji až od druhé čtvrtiny 13. stol. Prohlížíme-li pak plaské listiny 2. pol. 13. stol., najdeme tento rys vskutku u jedné z nich ve zcela obdobném provedení.⁶⁴⁾ Vše svědčí jednoznačně pro to, že

1. falsum vzniká v 2. pol. 13. stol.,
2. stylistickou i grafickou předlohou je mu listina Přemysla Otakara I. (CDB II, č. 125).⁶⁵⁾

Vzhledem k tomu, že převzaté části tvoří podstatnou část falsa⁶⁶⁾ a že falsum také stavebně stojí na celkovém schématu Přemyslovy listiny, je nutno se vzdát dřívější these o úzkém vztahu nynějšího exempláře a původní zakládací listiny. Tím ovšem není řečeno, že by případ plaské listiny byl zcela podobný situaci u listiny na libický újezd. Některá místa ukazují,⁶⁷⁾ že falsátor přihlížel též k nějaké Vladislavově listině, která mohla mít podobný charakter jako dnešní falsum.⁶⁸⁾ Jaké ovšem bylo znění této listiny, nelze již dnes říci.⁶⁹⁾ Není také možno vyvozovat žádné závěry

62) Dokládá to ovšem i sama stavba falsa, odpovídající zvyklostem plaského skriptoria 1. pol. 13. stol., zhola nemožná však v době Vladislavově.

63) Z jednotlivosti budiž tu poukázáno alespoň na tvar zkracovacího znaménka, tvoření ostruh u dříků dlouhých písmen, smyček u dlouhého s a f, ligatury st aj.

64) Je to listina Budivoje z Isenberku z 22. července 1290 (RBM II, č. 1508), která sama je pěknou ukázkou tzv. cisterciáckého duktu. S naším falsem má tato listina společné i některé jiné prvky: obecné zkracovací znaménko, zesilování dříku dlouhého s či f nahoře u smyčky (ve Vladislavově listině zvláště dobře patrné na začátku textu), přímá kolmá stavba dříků, hromadění ostruh (u Vladislavovy listiny vystupuje v této formě majuskulní W ve slově „Wladizlaus“).

65) Grafická závislost falsa na Přemyslově listině je zcela zřejmá. Charakteristické znaky písma nebyly písaři falsa vlastní. Je patrné, že napodobuje předlohu, z níž čerpá i stylisticky. Kromě již uvedených míst srov. ještě např. ostruhy u dříků dlouhých písmen. V CDB II, č. 125 mají totiž funkční význam – jsou začátečním tahem základního dříku, k němuž byl dodatečně připojen nástavec. Písař falsa tuto okolnost nepostřehl a mechanicky připojoval ostruhy ke všem dříkům dlouhých písmen, jejichž duktus byl u něho ovšem již zcela jiný.

66) Jsou to nejen úvodní a závěrečné formule, ale též úseky ve vlastní disposici.

67) Srov. zvláště část „Unde ego Wladizlaus . . . petitione obtinui“.

68) Ze taková listina existovala, tomu nasvědčuje též indorsát na dnešním exempláři, náležící podle písma na sklonek 13. stol.: „Aliud privilegium fundatoris incliti Wladizlay, regis secundí Bohemorum.“

69) Celá rekonstrukce listiny, jak ji podal Hrubý, je vadná, již proto, že vychází z chyb-

o jejím původu.⁷⁰⁾ Je tudíž třeba zúžit rozsah listin olomoucké provenience o listinu

sedleckou (CDB I, č. 155),

olomouckou na libický újezd (CDB I, č. 158),

plaskou (CDB I, č. 396).

Zbývá tak 8 listin a listů, které můžeme označit za dílo olomouckého notáře.

Je tento notář totožný s osobou samého biskupa Jindřicha Zdíka či nikoliv? Hrubý, který nejhluběji pronikl celou příslušnou látkou, byl první možností velmi nakloněn. Přesto ji však nakonec zavrhl. Učinil tak v podstatě jen poukazem na Vladislavovu listinu na Podivín, u níž prý „je přece jen málo pravděpodobno, třebaže v případě Zdíkové nikoli vyloučeno, že by biskup sám skládal i cizí listinu svému kostelu určenou“.⁷¹⁾ Takový důvod pochopitelně není vážnou námitkou. Olomoucká provenience listiny a Zdíková aktivní účast na vzniku jiných listin tuto možnost spíše podporují, než vylučují. Mohl-li Zdik listinu dokonce spolupečetít, tím spíše se mohl uplatnit jako její autor.⁷²⁾

Je vsutku až podivuhodné, jak se dosavadní bádání vždy v rozhodné chvíli vyhýbalo ztotožnění nejmenovaného notáře s Jindřichem Zdíkem. Namnoze se tak dalo jen proto, že tu šlo o osobu zaujímající v tehdejší společnosti jedno z nejpřednějších míst. Avšak z diplomatické látky máme dostatek případů, kdy se i hierarchicky vysoce postavené osoby činně podílejí na vzniku písemností. Sama skutečnost, že by biskup stylisoval listiny, vydané nadto jeho jménem, nemůže být nikterak překážkou. Vše ostatní potom vede takřka jednoznačně k vzájemnému ztotožnění. Tak již sama úroveň stylu ukazuje na muže nevšedního vzdělání. Pozoruhodná znalost bible a patristiky, znamenité ovládnutí rýmu, rytmických klausulí a ostatních stylistických ozdob s mistrnou stavbou a skloubeností projevu jsou vlastnostmi, které vzhledem ke své úrovni v tehdejší době zdaleka nebyly běžné, a to nejen u nás, ale i v cizině. Není zajisté bezvýznamné (a nahodilé), že mluva Zdíkových listin a listů nám v mnohém směru připomíná obdobné projevy současníků, např. Wibalda ze Stablo či Bernarda z Clervaux. Závažnost těchto faktů společně s patrnu Zdíkovou zásluhou o existenci uvedených písemností a se skutečností, že všechny listiny jeho jménem vydané

ných předpokladů. Tak se stalo, že do původního textu zařazuje části, které falsum převzalo z CDB II, č. 125.

70) Podobně jako v případě listiny na libický újezd, bylo i zde třeba omezit se jen na nejnútnejší závěry. Otázce obou fals bude nutné věnovat zvláštní pozornost.

71) L. c., str. 34.

72) Pokud by se měla listina č. 157 vůbec brát jako negativní příklad, pak spíše v tom smyslu, že se stavebně výrazně odlišuje od všech ostatních listin olomouckého původu. O tom však srov. výše.

nejdou v podstatě nic jiného než osobně pojaté projevy biskupovy, nemůže nechat nikoho na pochybách.

Zdíkovým diplomatickým písemnostem bývá vytýkána jejich nelistinná podoba. Poukazuje se tu zvláště na jejich formulář a dikci, jakož i na skutečnost, že nemají koroborace a svědků. To jsou okolnosti nám již známé z rozboru, odkud také víme, že jedinou výjimku tu tvoří Vladislavova listina na Podivín, která je však značně závislá na předchozí listině Konrádově. Hrubý na jednom místě chápal celou věc tak, že Zdík tu užil služeb svého českého notáře, který nebyl znalý diplomatických zvyklostí.⁷³⁾ Ovšem situace je nyní jiná potud, že jsme osobu tohoto notáře ztotožnili s Jindřichem Zdíkem. Je vskutku těžké si představit, že jemu samému by nebyl listinný formulář dobře znám. Zdík měl nepochybně při svých styčích a pobytu v cizině mnohokrát možnost dostat se do styku s diplomaticky vyspělými písemnostmi kanceláře papežské a císařské. Tam, kde získal tak nevědní vzdělání rétorické, měl také jistě příležitost poznat zvyklosti a požadavky kladené na skladbu listin. Připojíme-li pak k tomu doklady, že v českých zemích 1. pol. 12. stol. a navíc v samém prostředí olomouckém byly dobře známy formální vlastnosti vyspělých listin císařských a papežských,⁷⁴⁾ nebylo by jistě správné vysvětlovat vše pouhou neznalostí či zaostalostí vývoje. Zdíkův živý zájem o listinu nás opravňuje k předpokladu, že všechny takové možnosti nenechal nevyužity.

Diplomatická úroveň zpracování listin není ve skutečnosti tak nízká, jak vytýkal zejména Hrubý. Pokud se tu objevují jisté zvláštnosti, jsou do značné míry výrazem specifického zaměření a povahy listin a v neposlední řadě i Zdíkovy silné individuality. Hrubý při svém hodnocení namnoze vycházel z představy ideálně vzniklé a konstruované listiny, přihlížeje jen poskrovnu ke všem konkrétním okolnostem a tehdejší situaci. Svou dikcí nám Zdíkovy listiny poněkud připomínají tehdejší papežské písemnosti. A pokud již zdůrazňujeme tuto paralelu, je třeba poukázat na jistou stavební dobu. Skutečnost, že Zdíkovy listiny nemají ani koroborace, ani svědků, má zde do jisté míry svůj původ. Oběma typům je společné to, že jejich vydavatelé upravují jimi poměry v okruhu své svrchované moci. Většina Zdíkových listin se dotýká čistě interních záležitostí olomouckého kostela. Platí to zvláště o listinách č. 116 a 163, představujících samou svou existencí poměrně vzácný zjev v české diplomatické látce,⁷⁵⁾ ale také o č. 115. Vůle a rozhodnutí biskupa zde měla⁷⁶⁾ konstituující charakter. Nebylo třeba jednání a prohlášení na veřejnoprávním fóru, ani jeho sou-

⁷³⁾ L. c., str. 29.

⁷⁴⁾ Tuto okolnost jsme mohli např. pozorovat v případě olomouckém a sedleckém.

⁷⁵⁾ Vyvolaný nepochybně Zdíkovým úsilím dát všem důležitým aktům písemnou formu.

⁷⁶⁾ U č. 115 po předchozím svolení zvláště arcibiskupa mohušského.

hlasu. Nebylo tudíž ani žádných svědků. Biskup sepsal o svém rozhodnutí dodatečně listinu a ověřil ji vlastní pečeti. Jiná ovšem byla situace u podivínské listiny. Zde olomoucký kostel získával již určité právní a hmotné výhody, udělené mu z moci panovníkovy. Vzhledem k tomu, že zde šlo také o rozhodnutí závažného sporu, musela být a také byla celá věc projednána na zemském právu. Tyto okolnosti spolu s důležitostí listiny pro olomoucký kostel si vyžádaly zcela jiné pojetí stavby, než tomu bylo v předchozích případech. Především se zde objevila jména svědků ověřujících spolu s koroborací platnost uskutečněného právního aktu. Obvyklá, rétoricky ozdobná dikce pak ustoupila v dispozici strohé stylisaci, soustřeďující se na přesnou formulaci právního počinu.

Pozoruhodná, protože neobvyklá je okolnost, že listinu spolupečeti svým sekretem Jindřich Zdík, sám vlastně příjemce listiny. Zde se již dostáváme k otázce, zda Zdíkova pečeť byla pečeti autentickou či nikoliv. Proti Hrubému, který byl zastáncem autentičnosti Zdíkovy pečeti,⁷⁷⁾ vystoupil nejnověji Fiala.⁷⁸⁾ Avšak Šebánek v recenzi Fialovy práce znovu zaujal stanovisko Hrubého.⁷⁹⁾ Jako přesvědčující doklady uvedl kromě naší listiny též listinu strahovskou.

Předně je třeba konstatovat, že je tu spor o otázku, ve které neměli jasno ani současní theoretikové. Tehdejší i pozdější glosátoři kanonického práva nebyli zde nikterak jednotní. V praxi, lišící se často od theoretických zásad a značně rozdílné i teritoriálně, namnoze byla autentičnost pečeti závislá na autoritě svého držitele.⁸⁰⁾ Měli bychom se tudíž ptát, 1. zda Zdíkova pečeť mohla mít podobný charakter, 2. zda máme dostatečné doklady pro tuto funkci. Pokud se týče prvé možnosti, byly by zde všechny předpoklady. Zdíkův vliv na knížecím, císařském a papežském dvoře spolu s jeho aktivitou v politickém i církevním životě mu získaly významné postavení v tehdejší české státě. Než i tak je problematické, zda české prostředí přiznávalo jeho pečeti autentičnost. Určité objasnění by nám mohl dát dochovaný materiál. Jeho mluva je však dosti nejasná, přesněji řečeno, nesvědčí zcela jednoznačně pro heslo Hrubého.

Autentičnost Zdíkovy pečeti vykonstruoval Hrubý především na základě strahovské listiny.⁸¹⁾ „Biskup Zdík v ní zlistiňuje založení kláštera strahovského, což nebylo dílem jeho, nýbrž pražského biskupa Jana a pak jeho nástupce biskupa Oty a knížete českého Vladislava . . .“⁸²⁾ Ovšem situace je právě opačná. Zdík vydává strahovskou listinu proto, že on byl skuteč-

77) L. c., str. 30, 33.

78) L. c., str. 41.

79) ČMM 74 (1955), str. 335.

80) Srov. např. Ewald, Siegelkunde. München—Berlin 1914, str. 42n.

81) Srov. Hrubý, l. c., str. 31; Šebánek, l. c., str. 335.

82) Tamtéž.

ným zakladatelem kláštera.⁸³⁾ V listině vedle objasnění okolností, pojících se ke vzniku nového ústavu, položil přehled statků, které jeho zásluhou získal klášter od donátorů.⁸⁴⁾

Poněkud zvláštní je případ Zdikova sekretu na podivínské listině. Jak máme vysvětlit tuto zdánlivě podivnou okolnost, že listinu spolupečetí její příjemce, naznačuje nám podobné spojení Vladislavovy pečeti a Zdikova sekretu na sedlecké listině. Tam totiž byl sekret zcela jasně vyjádřením souhlasu a ověření právního aktu prohlášeného před forem, kde Zdik (a také pražský biskup Ota) zaujímal přední postavení.⁸⁵⁾ Pražský biskup Ota pečeť nepřipojil, ač je ohlášena, snad z toho důvodu, že pečeť nevlastnil. V podivínské listině bychom očekávali uvedení Zdikova jména mezi svědky ze dvou důvodů: jednak z titulu člena sboru, před nímž byl akt prohlášen, jednak jako představitele instituce, jejíž spor tu byl řešen. Pražský biskup Ota zde zastoupen je, Zdikovo jméno však chybí. Jeho účast a souhlas však vyjadřuje připojený sekret. Můžeme tedy shrnout: zachované doklady nesvědčí, že Zdikova pečeť měla charakter autentické pečeti. Jeho sekrety, připojované na některé písemnosti, representují jeho souhlas a svědectví jako zástupce sboru, před nímž byl právní akt prohlášen. Listiny, které vydával svým jménem a z titulu své moci, ověřoval velkou (oficiální) pečeti biskupa olomouckého.

Diplomatická činnost olomouckého prostředí vykazuje ve svém základě tytéž charakteristické rysy, které jsme mohli zdůraznit v rukopisném materiálu. Je to především její, na tehdejší dobu u nás neobvyklý rozsah, dále záměrnost a systematický ráz celého projevu i sepjetí s osobou Jindřicha Zdika. Při tom se toto působení neomezuje pouze na vlastní instituci, ale ovlivňuje a zasahuje i do jiných okruhů. Přesto, že jsme proti dřívějšímu bádání zúžili řadu písemností vzniklých prací olomouckého skriptoria, zůstává i nadále v platnosti konstatování, že „téměř všechny listiny, které byly v Čechách a na Moravě v době Zdikova působení vydány, dokládají

⁸³⁾ Otázka zakladatele strahovského kláštera byla posuzována především na základě Jarlochovy zprávy (FRB II, str. 485 k r. 1184), kde je hlavní zásluha přisuzována Vladislavovi a jeho manželce Gertrudě, kdežto Zdikovi se přiznává pouze jistá pomoc. Ovšem sama Zdikova listina vyznívá jinak. I když je vzhledem k vlastnímu autorství listiny vyjadřován Zdikův podíl zdrženlivě, je patrné, že hlavní zásluha patří jemu, kdežto ostatní (biskupové pražští Jan a Ota a kníže Vladislav s manželkou Gertrudou) poskytli jen potřebnou hmotnou podporu, uvedenou jmenovitě v závěru písemnosti. S tím plně souhlasí Vincenciův záznam k r. 1141 (FRB II, str. 410): „... habitum et regulam sancti Augustini sub sanctis apostolis constitutam Hierosolimis assumpsit, et domno supra memorato duce una cum consorte sua felicis memorie domna Gertrude, sorore regis Chvonradi, favente et plurimam pecuniam subministrante, monasterium regalis operis in monte Ztragov, quem alio nomine montem Syon nominavit... construxit...“

⁸⁴⁾ K tomu srov. č. 115.

⁸⁵⁾ Srov. Šebánek–Dušková, Česká listina..., str. 169.

jeho účast při svém vzniku“.⁸⁶⁾ Zdík totiž kromě listin (a listů) jeho jménem vydaných či olomouckému kostelu určených, které přímo sám stylisoval, dal podnět, resp. se jiným způsobem zasloužil o existenci takřka všech ostatních kusů z jeho doby pocházejících a dnes dochovaných. O tom nás jasně zpravuje mluva samých listin i Zdíkova účast při jejich vzniku. Na jeho usilování a prosazování listiny je zřetelně patrný záměr zabezpečit v duchu kanonického práva trvalým způsobem všechny počiny dotýkající se hospodářského a právního postavení církevních ústavů v českém státě.⁸⁷⁾

⁸⁶⁾ Fiala, K počátkům listin v Čechách, str. 41.

⁸⁷⁾ Je pochopitelné, že tento postup prosazoval nejdůležitěji v okruhu jemu přímo svěřeném. Hned na počátku svého působení dal listinnou formu základním organizačním změnám, kterými podstatně upravil dosavadní stav a strukturu olomouckého biskupství. První z nich (č. 115) se dotýká zřízení nového biskupského kostela a přenesení dosavadního biskupského sídla k tomuto chrámu. S ní úzce souvisí Zdíkova listina o zřízení nové kapituly (č. 116). Souvislost je dána nejen způsobem a dobou vzniku, ale také věcnou podstatou samého právního počinu. Vytvoření nové kapituly bylo totiž do značné míry podmíněno aktem, obsaženým v č. 115. Nadto pak výčet statků ve Zdíkove listině č. 115 náleží převážnou většinou spíše do č. 116, neboť uvedený tam majetek archidiakonátních kostelů užívali a spravovali archidiakonové, kteroužto funkci zastávali členové olomoucké kapituly. Jde tedy především o majetek kapituly a teprve jejím prostřednictvím o majetek olomouckého kostela a biskupství.

Z doby současné nebo jen o málo pozdější pochází pak listina č. 163. Také ona se dotýká organizační struktury olomouckého biskupství, tentokrát však na poli možno říci liturgickém, protože přináší biskupovo stanovení postupu při svěcení kněžstva. Ve 40. letech se potom Zdík postaral o listiny (č. 138, č. 157), které rozhodovaly, resp. zlistiňovaly rozhodnutí dlouholetého sporu mezi olomouckým a pražským biskupstvím o podivínský majetek a nadto dávaly olomouckému biskupství na tehdejší dobu neobvyklá práva.

Čtyřicátá léta jsou také dobou, kdy Zdík prosazuje zlistinění důležitých právních počínů ve prospěch jiných církevních ústavů, na jejichž existenci měl nemalý podíl. Vedle jím vydané zakládací listiny strahovské je to zejména zakládací listina kláštera sedleckého.

O právních počinech, které jsou obsahem uvedených listin, a o jejich významu srov. blíže v širších souvislostech v II. kapitole.